

ధానథారతి ప్రమాదం-8

ఎలూగుంటే

(ఈ సప్త నీతి కథలు)

హరికథాపితామవు

శ్రీ ఆదిత్యట్ల నారాయణదాము

*

పంపాదకుడు

మన్మహి గిరిధరరావు

*

ముద్రణార్థ ప్రధాతయ

Dr. కె. నదానందరావు M. B. B. S.

నదావంద నర్సింగ్ హాస్పిట్ చీరాట

కృతీయముద్రణ
నల వనంతము
(ఏప్రిల, 1978)
వ్రతులు : 1000

వర్యస్వామ్యములు :
ప్రకాశకురాలు ఉపాధ్యాయుల సాచిత్రమ్ములి

ప్రా_ప్రిథివీము
యు. సా. వి.త్ర మ్ము
C/o శ్రీ క్రో ఈక్యరావు
4-2-13 వందమోళినగర్, గుంటూరు-2

వెల : 3 రూ.లు

ముద్ర 11
వెలక్కమ్మిపెన్, వైప్పేవరిమిషన్ గుంటూరు-2

భూ ఏ క

వకల కొప్పార్చుదు, మహాకవి శ్రీ మద్జాధారిత్థ నాయణదాన మహాశయులు అంద్ర దేశమందలి ఆచాల గోపాలమునకు, వందిత పామరులకు చిరవరిచితును. పిసీలికాది బ్రిహ్మావర్యంతమువారు తుంబించని విషయములేదు. భానికి ప్రత్యుష సాక్ష్యములు. చిన్నపిల్లలకు పీతిగఱపుటకు పాఠన్మైన నూఱుగంటే మొదయకొని, ఉద్దండ పండితులైన శాప్తపండితులకుకూడ ఆవగాహనము చేసికొనుటకు క్లిష్టమైన వారి జగత్కోక్తి (అష్టాదశవిద్యారహస్యము) గ్రంథమే. వారి రచనలు అన్నియునుమారు 50 వరకు ఉండును. వావిలో ఆచ్చ తెలుగు కృతులుమెందు. ఈ నూఱుగంటే 100 కథలకో కూడిన చిన్నపుస్తకము నరకమైన, మైత్రుని, తియ్యవి తేటతెలుగులో చిన్న పిల్లలు చదువు కొముటకై ప్రాయపడివచ్చి.

శ్రీ నాయణదాన వర్యుల గ్రంథములన్నియు పంపూర్చుముగ విషయాత్మక దృష్టికోచదివి, ఆనేక ఆముద్రితముగా నున్నవారి రచనల కన్నిటికి ప్రధాన నంపాదకత్వము బాద్యతవహించిన ఆచార్య యవ. వి. శోగారావుగారు — నాయణదాన గ్రంథావాటి అము అనుబంధములో ఈ విధముగా ఈ పుస్తకముగురించి ప్రాపిరి. “నూఱుగంటి:— ఈనపు పీతికతల నొకనూలే నేర్చి కూర్చివ కృతి. దాలానచోదయమువకై నద్యః ప్రసన్నమగు భాషరో గద్యపుటితమైవట్టిది. ప్రతికణాంతమసందుమ ఒక చిన్న వద్యమువ కథాంశా పురవ్యుతముగ పీతి ప్రసవచనము విషఱముగ చేయి బడినది. ప్రతి వద్యము నరోహృద్యమగు నొక సురులిరమాక్తి. దాముగారి సూతించేవి నూఱు జ్ఞానచక్కివుయగా నంటావించిరి” నూక్కముగా శ్రీ శోగారావుగాను నూఱుగంటి పుస్తక స్వరూపము మై విధముగా పాశకలోకమున కందించిరి.

ఎవ్వట్టేన మన బాణరకు ఇది పాత్యగ్రంతముగా నుంచిన
బాగుండునని ఈహ పొదమి, ఈ వు వ్స్తకము లెక్కడా దొరకనందున
తృతీయముద్రణము వేయుటకు సహకరించిన నా మిత్రులు చీరాల వాన్
వ్యులు, సహృదయ శేఖరులు డాక్టరు కె. సదానందరావుగారు, శ్రీ నారా
యణదాన వాజ్యాయము మీద పొదమిన తక్కిళద్దులతో, దీని ముద్రణ
వ్యాయము భరించుటకు ముందుకువచ్చి, దానబారతి ప్రచురణ నంమున
కమితముగా తోడ్పుడిరి వారికి నా మనఃపూర్వక కృతజ్ఞతాభి వందశ
ములు. వారిని శ్రీ నారాయణదానుగారు ఆయుర్వోగ్యాధివృద్ధిగా ఇట్టి
సాహిత్యపేష మున్మందుకూడ చేయనట్లు ఆశీర్వదింతురుగాక.

నేమ కోరిన వెంటనే, నా మిత్రులు శ్రీ మస్వవ గిరిధరరావుగారు;
M.A., Lecturer Hindu College, ex M. L. C., యున
థారతి నంపాదకులు; శ్రీ నారాయణ దాసుగారిమీద తక్కితో నా కోరికను
ఘనిచి, నంపాదకులుగా వ్యవహారించి తమ అమూల్యమైన పీతికను
పాతకతోకమును కండించిరి. అంతేగాక వుస్తకము ముద్రణ అగుచున్న
పుటు, ప్రతిపారము వ్యాయముగా ప్రూపులచూచి, శ్రవంతుకొవక, తమ
అమూల్యకాలమును, శ్రీ దావసాహిత్యపేవకుకూడ వివియోగించి, వారి
పాహారీ అభిరుచిని విరూపించుకొనిరి. వారికి వా నమస్కార మనస్సులు.

మేము ఈ పెట్టిన దావథారతి ప్రచురణాన్నిచీని ఉత్సవానికి వెంటను:
లోనికి తెచ్చుచున్న Welcome Press Managing Director,
శ్రీ ఏ. రామకృష్ణమార్త్రగారివుగాడ బహుదా అభివందించుచున్నాను.

తో లిపులు

కథ ఆవగనే ఆశాలగోపాలము చెవికోసుకొనదం నహాణం. అన్నిటికి కథ చెప్పుడం అక్కయిత ప్రాచీనమైన కశయని విజ్ఞాయాహ. లిపి, ప్రాత, దూషాందపి కాలములోగూడ వ్యక్తులు తమ అనుభవములను నవ్యిహితులకు వర్ణించి వహ్యయనిపించుకొనదం ముఖ్యమినోదముగ మండెడిది రాజులయొద్ద కరు చెప్పేదివారుండి తమ కథాకథనంద్వారా ప్రీతిగొల్పేది వారని వ్రతితి.

కథ నీతిబోధకు ప్రధాన ఉపకరణముగ నుండెడిది. మత ప్రవక్తులు, వేదాంతులు ఉనమానార ద్వారామ చిన్నకథలమూలమును జనులకు కీష్టముగు సూత్రములను బోధక మొనచ్చేదివారు. నవీనులు నహితం కథారచనకే అగ్రజాంబూలమివ్యక తప్పుడంలేదు. వందిత పామరుల వియవరిసే ఆకట్టుకొనగల శక్తి కథ ఉన్నంతగా మరొక ప్రక్రియకులేదు

మానవునికి ఆత్మాభిమానం మొందు. తన వ్యక్తిత్వానికి తంగంకరిగించే ఏ నలహాలమునహించదు. వీరు నాకు బోధించే వారచాలునెడి అహంకర్త అతనిని వెన్నాడుచుందుకుచే హితమును నయికము ప్యోకరించదు. అందుచే పోవ నుడివినట్లు. “మనుష్యులకు బోధించుచున్నట్లు కన్నించకుండ బోధించాలి: వాతు మరచిన నంగశులను గుర్తుచేయుచున్నట్లుండవతే”. [Men must be taught as if you taught them not. And things unknown propossed as things forgotten. —Pope]

నీతిబోధన, నత్యప్రకటనలు తరచు శత్రువులను కొనికెస్తాయి, బోధకుడు విర్యులచరితుడు కావలె. ఐను ఆతనికి నిందలు నంకటములు తప్పవు. పోక్కదేను వడినపోట్లు ఇందుకొక శార్గులాము.

ఇట్లు వినత్తులను మీదవేసుకొనుటకు బిరుదు పకువజ్యైదులను పాత్రంనుకేసి వాటి జీవికములో సంఘటనలనూహించి, వాటిచే సమయాచితముగ మాట్లాడించు ప్రక్రియ లింపయో నష్టయకారి. మానవనిలోగల గుణములే ఇంతుళాలములోగూడ నున్నాయి. సింహము రాజసమువుకు, వక్కకావటావ్యావికి, కువకము విశ్వాసాపికి, గారిదమూర్ఖుతకు, మేక అనూయకశ్శావికి, ఎద్దు కాయుకష్టానికి, తాబేఱ మాంద్యాసికి ప్రతీకయగ విలుప్తాయి. ఆయామృత్తులకు దగినట్లు వాటిచే సంభాషింపజేసి కథలనట్లు, ఆ కథలలో అప్రేకటికముగ నీతిని స్వీంపణేయుట దేశదేశాలలో పతువురు చేపట్టివ కథాపిధానము.

క్రీప్తుళకము నాలుగవక్కతాబ్దములో మహాపండితుడు విష్ణుశర్మ మూర్ఖులిగు రాకుమారులను వివేకవంతుయగ తీర్పిదిద్దుతుకై పంచతంత్రమును వెలయించినాడు. అది సమగ్రము సుదీర్ఘమునగు నైదుకథల పంపుటి. అందు పకువజ్యైదులే పాత్రయ. ప్రతికథలోను అనేక పిట్టకథాల్సోప్యంవభి ప్రధానకథకు అలంకారము గూర్చినవి. భారతీయ నంస్కారి మతమున రాయబారిగా ఉండణండాంతరములు ప్రయాణించినది వంచతంత్రము.

పిట్టకథకు తొలిపేరు పిటుకకథ యట. బౌద్ధమతగ్రంథములిగు వినయపితుకము, సుత్తపితుకము, అభిధమ్మపితుకములలో రెండవదియగు సుత్తపితుకములో సిద్ధార్థుని శూర్యాంశున్నవృత్తాంతములకు వంబించిన గాధున్నవి. ఏపికే జూతకకథలనిపేరు. ఇందలి పాత్రలస్నేయు నధికముగ పకువజ్యైదులే. పీటిసుండి పిటుకకథయను వేరు వచ్చియుండునవి, అది పిట్టకథయైనదవి యొక అభిప్రాయము. ఈ జూతకకథయ కీర్తిస్తు శూర్యం రివ శతాబ్దమునాటివి.

గ్రిస్తుదేశములో ఈనవ అమునతడు (క్రీ.పూ. 620-660) సామోన్ రాజుకడ బావినగమండి క్రమముగ రాజువ తాంతరంగికుదైనాడు. రాజువు కథలు చెప్పి అవందపరచేవాడు.

ఒకనాడు ఈనవ ఏరెన్న వగరమునకు వెళ్లాడు. అచటి జనులు వారి రాజుగు పీసిస్టార్టిటవు తొలగించి మరొక ప్రభువును ఏర్పరచుకొన దలచగా, ఈనవ వారికి “కవ్వలు రాజుకొరకై దేవుని అర్థించుట” యను కథచెప్పాడు. రాషుశ్వ రాజు వారిని భక్తించునేమోగనుక ఉస్సువానితోనే వర్ధుకొని పోవలెనని మాచించినాడు.

ఈనవ గూడ వశవజ్యైదులతోనే కథ లల్లినాడు ఆతడు చెప్పిన కథలు ఐరోపాలో నీతికదా సారస్వతంలో విశిష్టసానమునలంకరించాయి. క్రీ. పూ. 345-283 వ నుచెందిన దె మిల్రీయవ ఈనవ కథలన గ్రంథమైందినాడు. మూడవ శతాబ్దిములో ఇటలీక చెందిన బిల్రియవ వాటివి లాటివ్ బాహలోనికి అమవదించాడు. క్రమముగా గ్రాఫించి జర్మన్ భాషల్లో గూడ వెలపడినాయి. వలువురిచేతుల్లో వడి కొన్ని కథలు ఆదవంగాచేరాయి. 1889 లో అగ్గంలో షె. జేక్కె ఈనవ కథలు ప్రచురించాడు. ఆదిలో 100 కథలయంతగా నాటికవి 31 వరకు వెరిగివవి.

భారతదేశములో అంగ్గబాషా బోధన ప్రవేశపెట్టినదివ తొలి దివములలో ఈనవ కథలు మిక్కిలి ప్రచారం పొందాయి ప్రతిచిద్యార్థియు పీటి నాంగ్గములో వదివి యానందించెడివాడు. 1883 లో శ్రీకందుకూరి పీరేశలింగంగారు “సీతికథమంజరి” యను పేర పీటి నాంప్రథిక రించి ప్రచురించారు. అందు 158 కథలను పేర్కూనివారు. ప్రతి కథ యొక్క సీతివి గీతవర్యంలో వెలపరించారు,

శ్రీ మద్జ్ఞాదాదితోట్ల వాయణిదాసుగారు ఈనవ కథలలో నూరిం చినె గైకొని “మాఱుగంటి”గా పెఱువరచినారు. ద్వితీయముద్రణము 1950లో వెఱవడినది. ప్రతికథాంతమున సీతిని తేటగితలలో వెలయించి వారు. దాసుగాను తమ గ్రంథమునకు “వివరము” ప్రాయిచు “జగ మంతు విష్ణుగులు దెలివిగలవారిచేత సెన్నికకెక్కి యదుగురుగువకు హంచితెలిపెడి యా ముచ్చటలు వందలకొలఁది మూడునాయగు వేఱ యేంద్రక్రిందట నొక వదుమటి నాటు వదువరి మిన్నపన్నెను” అన్నారు. వారు ఈనవ పేరు పేర్కూవలేదు. ఇవి యొక్క గ్రీసుదేశమునకు చెందినవి గాని వఱపురి క్రమఫలితమని వారి భావము గావచ్చు.

కందుకూరి పీరేళలింగంగారు ప్రాసీన 158 కథలలో దాసుగారు పేర్కూనిన 100 కథలుగూడ ఉన్నావి. శీర్షికలలో మాత్రము తేం యున్నది. ఇయవురును కథలచివర సీతులను వద్యములలో వెల్లదించి వారు.

“హవకోయిల, బావిపిల్లలు” అను దాసుగారి మాఱుగంటి లోని ఒకివ కథ పీరేళలింగంగారి పీతికథమంజరిలో 27వ కథ “శరత పక్షి, బావిపిల్లలు” పేరకవ్యించుచున్నది. పోలములో గూడు కట్టుకొని పక్షి ఏల్లంకో వివించుచుండగా రైతు పంటకోయుటకై మొదటి నాదు కూలి వాంత్రమ పెఱువరలచినారు. వారురారు, రెండవ దినమున బింధువులమ పిఱమదలచినాడు. వారుగూడరారు. పీల్లలీవిషయము తల్లిపిట్టకె రిగించగా ఇప్పుట్లో వివాహము మార్పునవసరములేదని అంటుంది. మూడవనూడు రైతు కావేకుమారులతో గలసి కోతకోయుటకు రాదలచగా, పక్షిపిల్లంకో గలసి పోలము విడిచిపోవదం ఇందలికద. కదయొక్క సీతిని ఇయవురు గ్రంధ కర్త లిట్లు పేర్కూనినారు;

శ్రీ దాసుగారు :

కవతుఁ జేతనైన తవమి యొరులైనై
మోషువాడు తుదకు మోనపోవు
చేపికోత నమి జేయుఁ జ్ఞాటములనైఁ
బెట్టుఁ గాషువాడు నెట్టుకొనునె.

శ్రీ పీరేశరింగంగారు :

నమి జక్కుగ నొవరింప వలయువవ్వు
వ్యయుముగాడానె చేపికోవలయు నెపుడు
కార్యమును దానె చేపికోగఱగునేని
వరుల సాహాయ్యమున కాళవదఁగు రసదు.

శ్రీ అర్దిభోట్ల వారాయణదాసుగారు తమ గ్రంథములో వచ్చటెఱగు వకు నల్కోవుత స్తానమిచ్చినారు: ఇందరి ప్రత్యేకత యది.

పీరికువరేగాక **శ్రీ భమిదిపాటి కామేశ్వరరావుగారు వ్యావహారిక రాఫలో** “శసవ కథలు” రచించగా **శ్రీ కొండవల్లి పీరపెంకయ్య అందోనవ్వు** రాజమండ్రివారు **కైకొలో** మైదటి ముద్రణచేశారు. అందు 318 కథలున్నాయి. కథలచివర పీతులు పేర్కొనబడలేదు. “పీతి చెవ్వపల సంది కథేగాని కథకుడుకాడు. **క్రోతగాని చదువరిగాని కథ నందంలో** ఉంటూన్న నమయంలో పీతిభోదయ్యుక్క వానవ కొట్టుకుండా ఉండరమే నయం” అంటారు భమిదిపాటివారు.

“శసవ పీతికథలను బౌద్ధజాతక కథలను ఒండొంటితో పోల్చి వరించినచో ననేకకథ లించుగానొకటి గానే కనబడును. యూరోపు హింకూ దేశములలోని పీతికథలచు బరస్సరము పోల్చి వరికోధింన వరికోధన వండితులు శసవ పీతికథలలో ననేకములు హింకూదేశము నుంచి యూరో

శకు వెళ్లివవేయని విరూరించియున్నారు” అని శ్రీమత్తంపుర్సోమశిలశర్మ
గారు ఏతికథామంజరి పీతికలో పేరొక్కన్నారు.

ఏదేశముమండి ఎవరు గ్రహించినను శకధట వర్ణకాలములలో
బుద్ధిమంతుడు గ్రహించి ప్రయోగము పొంద దగియున్నాని. తెఱగుసాదు
రోని బాంబారికట తప్పకచదివి ఉత్సాహము పొందదగినవి. ఒకొక్క
కథ పాతకుని కొకొక్క నయనము వలె-మనవకరించి పుష్టకము తుది
వరకు చదివి, మారుకన్నులు గలిగినంతటి వివేకము పొందగలదని
గ్రథక ర్తయాకాంత

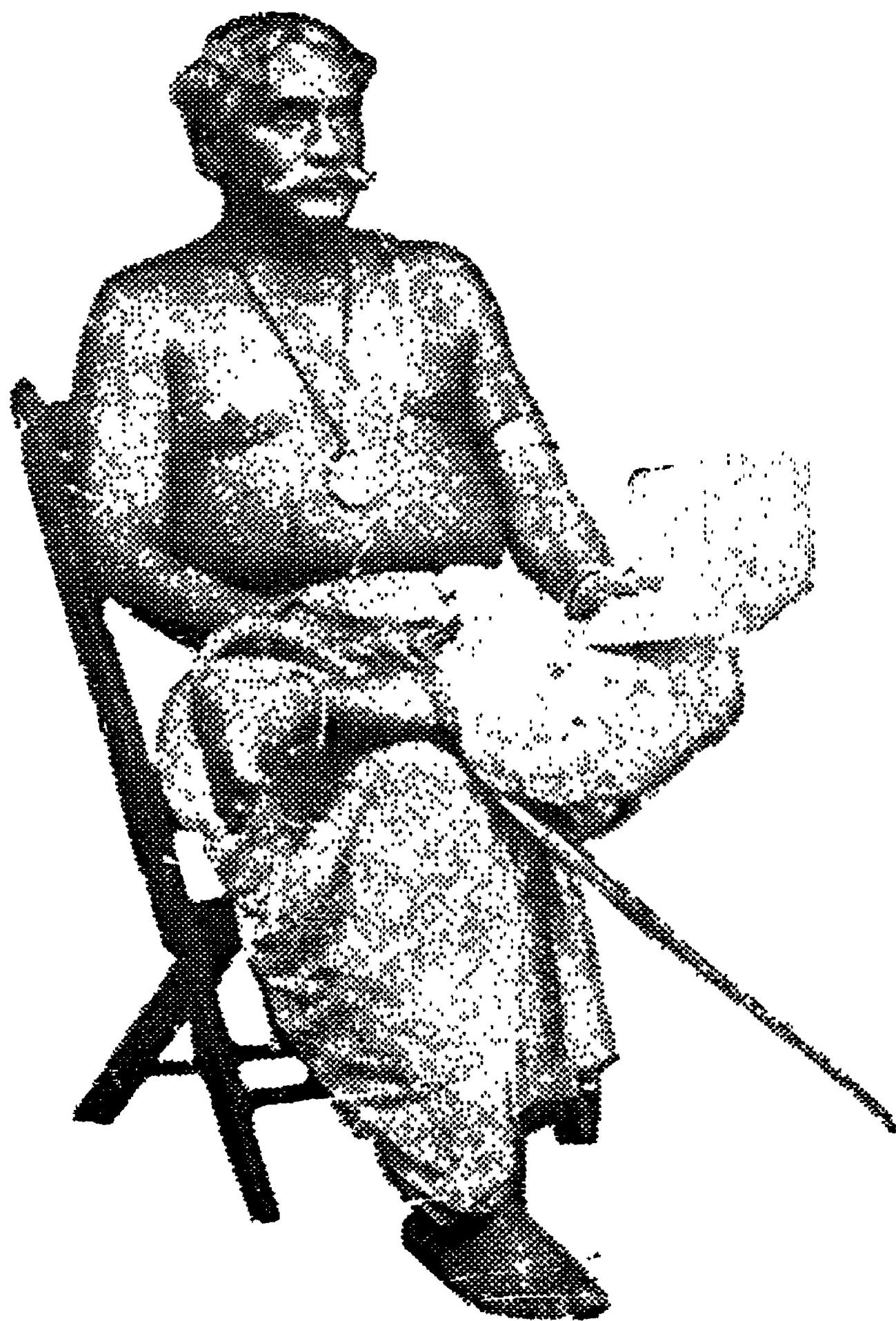
అంధ పారస్యత లోకంలో పుంచూప నరస్యతి యని పేరొంది,
అం పాట మాట మీటం మేలేగా ప్రసిద్ధి తెందిన న్యారీయ అదిభోత్త
వారాయణ దామగారి రచనల నన్నిటని మరల ముద్రించియుచున్న
పాహిత్యరాధకుడు శ్రీ కళ్ళు శశ్వరరావుగారి కృషి అసాధారణమైనది,
వారికి నా అఖినందనల !

శ్రీరామ, హందూకాటేజీ }
సుంఖూ రు—సి }
మల - ఉగాది }

మన్నవ గిరిధరరావు
నంపాదకుడు “యువభారతి” మానవతిక

“తొండ్రమె టైన మ త్రుప్పంచాల మార్చు
గ్రినపండ్లు సైమరు కేసితద్ద నేడు.” — యస్వి.

“ఒకపండితోద్దండుడొక యోగ్
ఒక మహాస్వమాట్లు నొకమహార్షి” — యస్త్వ.

వ వ ర ము

జగమంతటవిడ్చుగులఁ దెలివిగంపాతిచేఁ నెన్నిక కెక్కి
యదుర్చుగునకు మంచి శెలిపెది యాముచ్చుటు వందలకోలఁ:ది
మూరునాల్లు వేలయొండ్లు క్రిందట నొకపడమటినాటు చదువరి
మిన్నపన్నెను. మేలిడ్చువలె షైత్తనెన తెలుగునందీ సామెతలున్న
యొదల మణింతవన్నె కెక్కునవియొంచి నూఱేర్చి కూర్చి
సాఁడను ఇదివఱకుఁదెయుగు మాటలల్లు వారిలోగొందఱు దయ్య
పునుది కేతల విత్తిచితమకుఁదోఁ చిన్కెల్లు ప్రాయుచుండిచి మతి
కొండతూవేట్టు పల్గులకుఁ దెనుగునుడుల నూసిక వేసి వేత
కొకనికి నేర్చుకొన్న ఏమ్ముట దెలిసికొనుఁ జాలునట్లు ప్రాసిరికాని
యొక్కరైన వేట్టుమాటలెచ్చుటుఁ గూర్చువలయునో యవి యొం
తవఱకుఁ గావలయునో తెనుగెళ్లు చెప్పి నప్పుడండజీకిం దేఱ
తెల్లము కోగలదో యూతీరు సరిగా గుణుతించినట్లగపడదు.
వేట్టుమాటలకుఁ దెయుగ స్తరవంటించుటకుఁ దప్ప మతొందు
నకుం బనికిరాదవియో లేకొక్కతేఱ తెనుగుననే మాటలు
కూడ్చినపురండజీకిఁ దెలియీలు కాదనియో యేమేమో వారి
వారి తలాపై యుండవచ్చును. ఆద్దిరా తెలుగునుఁ గొఱంత
యొద్దిరా బంగరు పళ్ళెరమునకైన గోదచేర్చున్నట్లు వేట్టును
దితో నొకప్పుడదిచేరినంశేరనీ

అటవెలఁడి॥ మొలకలేతదవము + కరిషులవవకము।

ముగ్గసోగరవము + శూవుశాపి
కేనటియరవము + తెఱుగువకేకాపి
మోటులొతినటు + మాటకేరి॥

ఇటీ ముదుబమూటగట్టు లేటు తెముగునరకు గానం
భిచక వాడుకతపీ॥ వాచియున్నందున విద్ధాని బాగు తెఱుగు
నాటీ జారందఱునోరుదగినది,

అటవెలఁడి॥ మాఱుకమలవాని + తీరువదెర్చికి,
దీవిజెదువువారు + తిరుగుచుండ్రు।
మాఱుగంటియ నెడి + పేరుదీవిదగి।
యుందవిదియుఁబెంపు + నొందుచుండు॥

అదిబోట్ల నారాయణదాము

నూ ఇఁ గం టీ

1. కోదిషుంజు, అవ

ఒక కోదిషుంజు ప్రశ్నతోఁ బెటును దుఖియి గింజలేరి లిను
చుండగా దానికొక అవ దొరకెను. దానిని జూచి యా పుంజ
తెక్కుట విదల్చుచు “ఓ రాయా! నీవందముగా నున్నావు కాని,
పీచంటి వెచ్చిమానిక్కునై నొక బియ్యపుగింజపాటి కానేడవు
కద” అని తలయై త్రీ కూనెను.

గో తప్ప దొరకినట్టి , దాని మేలెఱుగక
వనికిరావిదసుచుఁ , బియకు, జైవటి
పెంటవైనికోరి , వెద్దఱవం జూచి
విఱవకావిదసుచుఁ దెబులేదె.

2. తోదేయ, గౌత్మపీర్ల

ఒక మండు వేనవి క్యోండపోర్చుదున దప్పితీర్చుకొనుటకై
క్యోండ కాయవకొక తోదేయ . పోయెను. తోదేయనకుఁ గ్రీడి
వైనుగా నొక గౌత్మపీర్ల కూడ సీర్పుత్రాగుచుండెను. అది చూచి
తోదేయ గౌత్మపీర్లవై గమ్మలెఱ్చుచేసి “ఏమి యాత్రుషుచాటు;
కముంగవదవ, సీళ్చైందుకు కలఁచుచున్నావు? నీకింత పోతర
మూ” అనెను. అందుకా గౌత్మపీర్ల కవికరము వడవడ వధు
కుటు “వేనా ఏటేని గలఁచుచున్నావు? నాయ్యుద్దమండి నీరు

పీవై శునకెట్టుపాఱును! నేను గాయవకుదిగువఁగడ యున్నాను?" అవిపరైను. ఆమాటలకుఁ దోధేఱ లేచిపోవి యంకు దెచ్చు కొని మంఫివడుచుఁ జాడు సీపవి పట్టించెదను. ఆఱునెలిల క్రీంచు నీవు నన్నెందుకు విక్రీకించినాప్పి?" అని గద్దిచెను. అని ఏని "అయ్యో! వేసప్పబికిఁ బుతునేకేరే" అని గొత్తెప్పల్ల పెక్కిపెక్కి యేద్దెను. గాని యామొత్తిఁ బెసచెళ్లలఁబెట్టి యా తోఁదేఱ మూతి చిగించి గొత్తెప్పల్ల యొద్ద కొక్క గంతు వేసి "సీవు కాకున్న నీకల్లి నన్నప్పుడీపదించినపి. ఎకరైన నొకపే" అని యాగొత్తెప్పల్లను ముక్కుముక్కులుగఁ గొత్తికి తినెను.

గీ॥ లేచి వేరముఁ డాఱవిన్ని , యైను ఇష్ట
వాడు రోతువవాచికుఁ , గీడుపేయు
పీడియో లేచిపోవి తఁ , పైంచియొంచి
గొత్తెప్పల్లను దోధేఱ , కొఱకరేఱ.

ఓ. దొరసగోరిన కప్పుడు.

ఒకప్పు దొక చెఱువులోవి కప్పులన్నియుఁ జెంగాట మాడుచుఁ దమకొక రాజునిమ్మని తమ యిలవేల్పును వేఁదు కొనెను. అందుకావేఱు నవ్వి పప్పులాటకా చెర్చులో నొక క్షణమొద్దును వడవేసెను. దానిని జాచి కప్పులన్నియు మొదట నదరి పించుకు మ్మెల్లిమ్మెల్లఁగా నొకదాసివెఁట నొకటి చేరఁబాటి యు మొద్దును గదల్పసాగెను. అది కదలకుండుచుఁ జాచి "భీషణా! భాగుభాగు! ఎంభకదల్చినను గదల్చు మెదల్చు,

తు మొద్దు మనకెందుకు” అని వప్యుకోని తండ్రి వేయుతో
‘వట్టి మొద్దునా మాతు రాజుచేసినావు? కదలికఁగల రాజును
ధంపరాదా!” అని మనవిచేసికొనెను. అందుకావేషులుకతో
నక్కడికోక కొంగసంపెను. ఆకొంగ మిగులు గదలికతో
చెర్యుకోని కప్పుల నొక్కు టోక్కుటేగ మిర్చింగుచుండెను, అది
చూచి కప్పులన్నియును “అయ్యో! కోప ముప్పుదెచ్చుకొంటేమి
కదా” అని వగవసాగెను.

గీ॥ కీడువేయనట్టి . వాడు రాజుయయంద
వాపమార్పుగోర . వచ్చుణైలు
కఱ్మమొద్దురాజు . గానేరఁడునమార్పు
గోరి కప్ప లిదుము , గొపగలేద.

4. మాలకాకీ

ఒకప్పుడొక మాలకాకీ పిట్లలకు రాజుగా నుండఁగోరి,
నెమలిఁ చిలుక, గోర, కోయిల మొదలగువావి తెక్కు లెరవు
పెట్లుకొనెను. అప్పుడా మాలకాకీ యన్నిపిట్లలకన్న మిక్కిలి
చక్కుఁగా నుండెను. అదిచూచి తక్కి-వపిట్లలన్నియుఁ దమలో
తాము “అహో! ఇప్పుటివఱకును నెమలియే మిక్కిలి చక్కనిదని
యొచి మనమంధఱము ధానిని రాజుచేసికొంటేమిగావి నెపలి
కంటె మాటీంత లిది చక్కనిదిగడా. దీనినే యంతటినుండి
రాజుగఁ గొఱచుకొందము” అని యొరవు సాగసుతోనున్న మాళ
కాకిఁ గొఱవఁటోచ్చెను. అంతట నొకనాఁడు వింతచింత రఝ

మరల వులుగులు తనచెంతే గొలుచుండ విందుకొయైవై యున్న మాలకాకిదొరయ్యెద్దకొక యూరకాకివచ్చి “ఓహో! బోదికి బొందు వులైలు! ఏమీ యావింత! ఈ పాడు మాలకాకి కెంతఅదృష్టము వుట్టెను! కాసీ, దీని బంధారము బయలు పెట్టెదను,” అని కావును గూపెను. ఆకూతచిని మాలకాకి కూడ నొడలు మఱచి కూయసాగెను. ఆ సొంపుజూచి పిట్టులచిన్నయుఁ “ఊయఁ ఊయ మాలకాకినా. మనకు రాజు చేసికొంటేమి” అని దేని మట్టునకది మాలకాకివైనుండి తమ వెంచ్చుక లూడలాగు కొనెను. ఆప్పుడామాలకాకి చిన్నఁబోయి “ఎరవుసొమ్ముబురువగుటయేగాక పరువుగూడు రీవెనుగదా” అని వగచుచుఁ బోయెను.

గీ॥ లేచిపొగసుజూపు • బూనియొరవ్వసొమ్ము
మోయువాణివరువు • మెయిదలపోవు
తెక్కులెరుదెల్ని • చక్కుదవముజూపు
మాలకాకితవ్వు • పాయగారె.

5. కుక్క.. దావి ఏడ

ఒకకుక్క వోటతో రొత్తెముక్కను గఱచకొని యొకివ్వు యేటికాలువ పీదుఁచు దాటుఁచుండెను. అప్పుడాకుక్క సీటితో దవ సీదముజూచి “ఇదికూడ వావలె రొత్తెను గఱచకొఱు చాతో సరిగా పీదుఁచున్నది, దీని పచిపట్టించి దీపి రొత్తెకూడు పీపుకొనెదము” అఖి వోరుదెఱిచి తపాఁచను గఱచుతోయెను. ఖ్రథకు ధారినోటితోని రొత్తు లోకుఁచిలోధూర్మిపోయెను. పెమ్ముత

నాకుక్క “ఆహ పేరానమొదయ చెఱిచెను గద” అని మొరు గుచ్ఛఁ బోయెను.

గీయ తాటిగెలకొలందిఁ , దవియకొరుఫావి
కాశచేయువాడు , మోపఁబోవు
లోడుపీచరొట్టు , తూద్రమ్మింగగదంగు
కుంగైనోటొట్టుఁ , గోలుపోడే.

౬. సింగము, కొంగనక్కలు

ఒకప్పుడౌక సింగముతో నాలుగు కొంగనక్కలు నేప్పుము గట్టుకొనెను. ఐంతట నొకనాడానక్క లొకక్రొవ్విన దుప్పిని జంపి లెచ్చెను. డావిని సింగము రెండువంతులు వేసి నక్కలను ఊచి “వింటిరా మీలో నేను బైద్ద వాడను గమక విందులో వొకవంతువాది; తక్కిసది మనలో నెక్కువ యొవఁడో వావిది” అని పల్చెను. అదివిని కొంగనక్కలు “ఓమ, ఏ యొద్దనుండి వప్పుథు మూకొక్కు క్షుకదవంతే, వీకుఁ దెలియచి దేమికలదు” అని పాటిపోయెను.

గీయ అలఁరివావికి బఱవుని , చెరిమిమొదల
దొడ్డగామన్నుఁదుడకది , చెడ్డసేయు
నక్కలకు మురదసింగఁఁ , మక్కువకు
మేచ్చెయైను గదకది , చేటుగాదె.

7. వఱదు, కొంగ

ఒకవఱదు చచ్చినయెదును గౌతీకి తిమచుండెను. ఆప్సాము
ధానిగొంతులో నొకయొముక యడ్డము పడెను. ఆ నొప్పితో వఱ
దూరాలాపోయి జొచ్చెను. ఆంతలో నొక కొంగ తస్వై పునకు
పచ్చుటచూచి పఱదు “అమ్మా! యొముక యడ్డుపడినది. నొప్పి
యోర్పుకొవిస కొందిఁ పెచుగుచున్నది. నన్నుఁ జాముమా;
ఊపిరి దీయలేకున్నాను. నామెళ్ళ గొంచెము ఓనుము. దీనిని
శ్రైకితపెచమేని నీకెంత మేలు చేసెవనో యిప్పుదేమి చెప్పగ
లను” అని వేడెను. ఆందుకొ కొంగయొప్పి తనగొంతు నా
వఱదు నోటిలోపలికిఁ జాచి ముక్కుతో నెముకను బెట్టికేవేపి
“ఏరీ చాకుఁ శేసెవనన్న మేలు” అని యడిగెను. ఆప్పరు
“ఏమోయా యంత పెప్రివఁడవు, నానోటిలో నీవు కుత్తకు
ఉచివప్పుడు కటక్కున లీగొంతు గొఱకక మాసుట లీకు
గొప్పమేలుకాదా!” అని పరికెను. ఆదినిసి కొంగ ఇడిపి “పా
తలదక్కుట నాక దేపదివేయ” అని యొగిరిపోయెను.

గీ॥ చెప్పటికొఱకు మంచి చేపినవావికి॥

చేటుగలగకుంట . , మేటిమేలు

గొంతువఱడునోట . , కొంగ శామంచిన .

గొంతురక్కుయుంట . , గొప్పకాడె.

8. దుప్పిపోతు, నీడ

ఒక దుప్పిగోతు నీచేలో దననీఁడను జూచుకొమచు
 “అహః నాముగమెంతబాగుగానున్నది. నా వై మచ్చలెంతయాద
 పైశవి, ఇంత నా సౌగసునకు వన్నోఁ దెచ్చి చిగిశ్శు పట్టినవి నా
 కొమ్ములే కదాఁ కాక్కిన్నయు ఇక్కుఁగో నున్నవికావి కాశ్లు తీర్చే
 వవి కావు. కొమ్ముల చక్కుఁదఃము కాళ్లకుంచెం నాయంత
 చక్కనిదేచే? అని యనుకొనుచు దొంకల తెదుదుగుఁ పోవుచుం
 దెను. శంతట దాని వెసుక వేఁటకుక్కులు తఱుముకొని వచ్చుట
 జూచి యా దుప్పిపోతు దొంకల నదుముఁ బది తెమలలేక,
 “ఆయ్యాయ్యా దొంకలముండి నస్సు నాకాశ్లు తప్పించుచున్నవి
 కాని కొమ్ములేగా నన్నోఁ గుక్కులకుఁ బట్టి యచ్చుచున్నవి”
 అని యేద్దెను.

గీ: భాగుపేయువానిఁ . బరికింపకిరుముల
 కిదెడదానిపెచ్చు . వెదగుచెడను
 తమ్ము గాయ కాళ్లు . నెన్నుకకొమ్ముల
 వెన్నివట్టి . దుప్పి . తిన్నఁఖడెనె.

9. కాకి, నక్క

ఒక కాకి జూన్నగడ్డను గఱుచుకొని చెట్టుకొమ్మువై
 వ్యారిసెను. అదిచూచి యొక నోగ్గ యాజూన్న తనకెట్లు చిక్కు
 వవి తంంచి కొమ్ముకిర్చింద విలఁబది మొగమెత్తి “ఉహో!

ఏల్లల నెన్నోటినో చూచితినిగాని నీయంత చక్కనిదేదీ! నీరంగింత బాగుగానున్నది. నీకనుముక్కులతీరుగనేలా: విన్నందుకుఁజావివందు కొక్కులాగున్నది. తావి సాదొక్కు కోరికి: నీ పాటముద్దులమూ ఒక గట్టుచుండునఁట. చెష్టలార వినుట యైన్నోడో! ఒకమాఱు నాకోర్కెల్లు: చెల్లి:చెవవ?“ అని వేదెను. అది ఏమిపోవఁగి కాకి నోరుఁడెళిచి కాయని ముణచెను. అంతట దావినోటి జాన్నుగడ్డ జూతి కీర్పిందఁబడెను. అందుకై కనిపెట్టుకొన్న నక్క దాని నందుకొని “యోసాక్కాకీ నీ పొంపునకుఁ దోదుపాటయైందుకు!” అని పాతిపోయెను. అదిని కాకి పిగ్గుపడి “అయ్యా వక్కమాటలకుఖ్య నానోటి జాన్నుఁ బోగొట్టుకొంటేవిగదా?” అని వగచెను.

గో కమ్మనాకఁడు కొంటు : తనమువ బొగదివ
బొంగువల్లివాడు : మోవపోవ
వక్కచేయు మెన్ను : వకు గాకిపాటకై
గొంతుఁడెళిచి జాన్ను : గోయపోదె.

10. రెండారు కుక్కలు.

ఒక యాఁదుకుక్క విందు చూలుతోనుండి మణియొక యాఁదుకుక్కవద్దుకుఁ బోయి “అమ్మా నొప్పులుషడుచున్నాను. పురుఢువచ్చిన వెంటనే యింకొక చోటీకీఁ బోయెవను. ఆంత వతుక వీయల్లిచ్చేదవ?“ అని యడిగెను. ఆఁదుకు రెండవకుక్క “వఁఁ. పీవ పీళ్ళాఁచిన వెంటనే నాయల్లు నాకిచ్చివేయవలెను.

జమా” అని యొప్పించి మణియొక చోటికిటోయెను. అచూలు
కృత మఱనాఁడే యాని నాయగు పోతుకూనలను బెట్టెను. అది
విని రెండవకుకృత, పిల్లలకుకృత యొద్దువచ్చి “ఇక నాతావ
నాకిచ్చివేయుము. నే నెన్నాళ్లు నాయల్లువిడిచి యుండఁగలను.
నేనుగూడ నెలతప్పినట్లు తోచుచున్నది” అని యిదిగెను.
అందుకు “అయ్యా! ఇప్పుడేకదా సీళ్లాడినాను. నావంటి పచ్చ
బాలింతరాలిని వెడలఁగొపైదవా; చూడు, నా పిల్లలకుఁ గమలే
ఏదలేదు. ఇట్టికందులతో నే నెక్కడికిఁ తోగలను. నా తల్లి
నాతల్లి! నిన్ను బతిమాలుకొనెదను. ఈచంటికూనలనైనఁ గనిక
రించి మణియొక నెలవడి కికృత నుండనిమ్మి, వీమేలు మణ
చెదనా” అని వేడుకొనెను. పిల్లలపైవి గనికరపడి యారెండవ
కుకృత యందుకొప్పుకొనెను పిమ్మటుఁ గొన్నాళ్లకాపోతుకూనలు
తల్లిపాలుఁ దార్చిగి కొర్చివ్య గువగునలాడుచుఁ జెర్రాదుచుండెను.
అంతట విల్లగల కుకృతవచ్చి “సీవుకోరిన నెలమించినది, ఇంకనై వ
నాయల్లు విదిచెదవా!” అని యిదిగెను. అదివిని యాపిల్లలకుకృత
“చాయణాలు నీ కెక్కడియల్లు ఇంకొకటూరి యకృడికివచ్చితి
వేనిఁ జూడు నా పోతుకూనల మనిషార్థుదను” అని కనరెను. తరు
వాత రెండవకుకృత “అహా తన్నమాలిన యావిమొదలు
చెత్తిచెనుగదా” అని రోణాచుఁ తోయెను.

గి॥ ఉన్నపొమ్మెల్ల నౌరునకు , నొప్పగించి
వమ్ముకొమవాడు తదకుమో , వమ్ముగనుషు

పెచ్చినమ్మకతోవెర , విచ్చియున్న
వ్యాఘాతయ తుక్క మొదయ పోఁ , గౌటుకొవదె.

11 పొగరుబోతు కప్ప

ఈక యొద్దు మేరక్కపై మేయుచుండ దాసికాలు క్రీందబడి యొక కప్పపిల్ల చిత్తికసోయెను. అదిమాచి తక్కిన కప్పపిల్లలు తమతల్లియొద్దుకుఁటోయ “అమ్మా వింటివా! నేడొక పెద్ద వింత జాగిను. మాలో నొకకప్పపిల్ల యొకదానికాలు క్రీందఱడి చచ్చి పోయెను. అంతపెద్దదాని నేనెన్నఁడును జూడతేదు.” అనిచెప్పుట విని యాకప్ప కడుపుట్టించి “అది యింతకిన్నఁ బెద్దదిగానుం దెనా!” అని యాడిగెను. అందుకొ పిల్లలు “అమ్మా యొన్నియిం తలో పీ కన్ననది పెద్దది” అనిరి. ఆదిపిని యా కప్ప మతేంత పెద్దది కాఁటోయ కడుపువిచ్చి చచ్చేను.

గీ॥ తకులేవిగొవ్వు , దవముజ్జావుగుటోయ
చేతకావివాఁడు , చేటుటోఁడు
ఎద్దువలెను డాను , పెద్దదికాటోయ
కడుపువిచ్చికప్ప , మదిపిపోదె.

12. వక్క , కొంగ

సికప్పదొకకొంగతో నక్క నేప్పముగట్టుకొవి దానివి దనయింటికి విందున్నకై పిలిచెను. ఆనక్క సిచ్చిలోఁ దిమ్మనము భోసి కొంగను దాఖలుని తానుంగూడ దెబుననాకఁజ్ఞాచేఁను.

కొంగముక్కునకుఁ గొంచెషైవము దిష్టైనము రాశుండెనుగాని
చిట్టికలోనే నక్క తననాయకతోఁ దిష్టైనము కపింతయున్ని
గులనీక జ్ఞాతిపేసెను. మతీకొన్నాక్కా కొంగ నక్కను విందు
నకుఁ బిలిచి యొకసన్నఁపు మూతిబుడ్డిలోఁ దేనెనబోసి ముందు
పెట్టి పీఱ్చుపని తనముక్క దావిలోదూర్చి తేనెను వల్లనైనంత
తొండడతోఁ బీఱ్చుచుండెను. నక్క కు మూతిబుట్టిలోఁ దూరకుఁడు
టచేఁ కొంగముక్కునుండి రాలినబొట్టు నాకుటతప్ప మతేమియు
దూరక లేదు. అదిచూచి నక్క “ఒకనికి మించిన టక్కరి
యొకడుఁడును గదాఁ నాకుఁదగినట్లు చేసినావు” అని చెప్పి
పాటిపోయెను.

గీ॥ తానెటక్కరియనుఁ భై , వానిమోన
పుచ్చెడు నతండుబిదుయగ , మోనఁబోవ
కొంగయొడు దక్కరితనంబుఁ + గానిన నక్క
బదులుగా దావిచే మోన + వడుగలేదె.

18. దేగ, గుంటనక్క

ఒక దేగ తనపిల్లను మేపగోరి యొక గుంటనక్కపిల్లను
దన్నుకొనివచ్చుచుండెను. అదిచూచి తల్లినక్క యాదేగ వెంట
ఖది “అయ్య! నా పిల్లను జంపివేయకు; నాకిది యొక్కటియే
పిల్ల; నా పిల్లను నాకిచ్చి వేయము” అని మొత్తపెట్టెను. కాని,
దేగ యామాటును బెచ్చచెవులఁబెట్టి తనగూటిలోనికి బాటిపో

యెను. అంతట నక్కయొక కొఱవిని నోటఁగజచుకోవి యదేగ గూడున్న చెట్టుపై తెక్కుచుండెను. అదిచూచి దేగ “అయ్యా వా జోరికిరాకు. నీ పీల్ల యధిగో” అని నక్కకు దానిపిల్ల వపు గించెను.

గీ॥ తవకుణిషుపుసేయు , చెవఁటికివేర్పివ
వాఁడుమాఱుచేసి , కీడుదాట
తవమచిఱుతనె త్రు , చనుదేగగూటిక
వివ్ముణాపివక్కు , వెమ్ముగనదె.

14. గాదిదె, ఎలుఁగుబంటి

ఒక గాదిదె పొలములో సేయుచు నవ్వులాట్కుతై యొక యెలుఁగుబంటిని జాచి “అయ్యగారూ! బాగున్నారా” అని యొక పక్కముగాటిట్టును. అదిపిని యెలుఁగుబంటి “టిహో” యొక పక్కముడుచున్నావా! ఎంతపోతరించివావు. వాతో పీకు నవ్వులాఁ పితుఁదగివట్లు చేయుదునుగాని విన్ను ముట్టుకొనుట కూడ నా పరువువకుఁ దక్కువ. పోపో ఇంకణైవ నౌడలు తెలిసోవి యుండుము” అని గదిమెను.

గీ॥ చెవఁటితను నెకపక్కింటి , చేయుదగిన
పెద్దయుఱగక వావికి , బుద్దిచెప్పు
వేద్మ వెలుఁగుబంటినిగాడై , వెక్కిరింవ
పైఁచియంతరు వెత్తేగించి , చనఁగలేదె.

15. తంపర కప్పలు, దీకొన్న యాటోతులు

ఒక తంపరబీడులో నొకకప్ప తక్కినకప్పలను జాచి “మాచితిరా, యారెండాటోతు లెట్లు పోట్లాడుచున్నవో? ఇంక మనపనియేమి కాగలదోకదా నాకేమియుఁదోచదు” అని గడ గడ వదుకుచుఁ జెప్పెను. అందుకా కప్పలన్నియు “టి వెత్తి వాఁడా, అవునుందూడ యుండగా సదుమగుఁజ యఱచెనన్నట్లు నీవడుకెందుకు. ఆ యాటోతులతో మనకేమిపని యూరకుందుము” అనెను. ఆమాటలువిని యాకప్ప “అయ్యా దీనికిటుకు మీకుఁ దెలియదా? ఈ రెండాటోతులలో గెలిచినది యా యగ వదుచున్న యాలమందకుఁ ఛెద్దుయగును. ఏఁగినది మనతంపర లోకిఁ దఱమఁగొట్టఁబదును. ఆప్పుడు దాని కాళ్ళక్రింద మన మేమి యయ్యెదమో చూచుకొనుఁదు” అని తేఁటపఱచెను. పిమ్మితునదిచెప్పి నట్లే ఏఁగిన యాటోతు కాల్యక్కిఁద నెన్నియోకప్పలుపడి చిత్తికిపోయెను,

గీ॥ గొవ్వవారుపోరు , వప్పుడుతక్కువ
 వారుచెంతమండి , బాగువదరు
 పోటులాడుచున్న , పోతులయ్యెద్దను
 దిడగుకప్పరెల్లఁ , దివ్వఁబడెన.

16. గ్రద్ద, గువ్వలు

ఒక గ్రద్ద గువ్వలను దినఁగోరి యెగురుచుండెను. కాని

దానికొక గువ్వులైనను దౌరకశుండుటచే నది యాగుక్కులతో వొకసాఁడెడముగా నిలువఁబడి “గువ్వులారా మీకేమో నావలను గీరుకులగుసని యసుకొసుచున్నాటు కాపి నాతలఁపు దయ్యిషున కెజుక. మిమ్ములను బట్టి తినెను దేగ మొవఁగు పెద్దపిట్టలు మాజోలికి రాసీసంటకై నేసును మరికొన్ని నా సేపుషు గ్రద్ద యను రలంచితిమి. కొన మిచంచఱును కూ చెప్పికట్టు ఉరిగితి శేఖి మీ తెన్నుటును గీము పుట్టునేచు” అని యొకంపఁచెను. పిమ్ముతు గువ్వులవ్వియు నాగ్రదుకు లోనై డుడిచెప్పిన చొప్పున నదుచుకొనుచుండెను. అఁతట నోఁసాడా గ్రీడ్ రెండు గువ్వులను జంపితిసుచుండుకు జూచి గువ్వుల్నుయుణేరి గ్రీడుతో “వమిది నీ మాట సీవే తప్పేదవా” అనెను. అఁడుకొ గ్రద్ద “నేను మిమ్ముల నేలుచున్నాషగడా నాకీపాటి సొత్తు తగడ” అవి చెప్పెను. అదిచి గువ్వులవ్వియు “పుఱయంటి కుండేళ్లసామె తెగా నున్నది. ఇకనైనఁ దెలిపిఁదెబ్బికొందము” అని యను కొనుచు గ్రీడ్ కందక దబ్బునఁ బాతిపోయెను.

గీ॥ చెఱుపుపేయువావి , నెటీగినయువ్వావి
 కోదుగూడువాదు , కీరుఁగంధు
 గ్రద్దయ్యెద్దమ్ము , కంబుసేజెల్లాడు
 గువ్వులెల్లుణేయుఁ , గొప్పగలేదె.

17. ఇద్దరాళ్లదివాఁటు

ఏఱదియ్యెండ్లుగల యొకసి కిరుపుఁ పెండ్లుములు గలరు.

అందుకో వొకతె వాని యాడుగలది. రెండవయాపె పాయము వదాతేఁడ్లు. ఆయుర్వ రోకనాదు మగనికిఁ దలయంటఁజోచ్చిరి. అష్టు పెద్దది మగనికఁతేఁ దాసు మిగుగాఁజిన్నగఁ గనుపట్టు ట్లై యూఁనితఁమీఁది ప్లైల్వెండ్రుకలన్నియుఁదీసివైచెను. రెండవది మగని మటింత పదు ఉ వాణి జేముగోరి త్లైల్వెండ్రుక లను దెజీక్కివైచెను. పిమ్మటవాఁదు “తల బోడిగనైన విల్పుదు, ఇఁక లాజోలికి రాణంపిన హాయిగ నుండెదను” అని లేచి పొయ్యెను.

గీ॥ ఇర్దురాంప్రఁగణగు • నెంతటేవాదైన
ఫ్లైబిడ్సనుధుదు • అఫ్ఫైటోంది
వపతి యాందుర్భితనకు • సాఖాయగారల
యంటమగఁడుబోడి • యగుచుబోడె.

18. పెంపుకు కుక్క, చిఱుతపులి

ఒక ముసలి చిఱుతపులి వెన్నెల బైటు గ్రోవ్ చెర్లాడు చున్న యొకపొపుడు కుక్కనుజాచి “నాయనా! అడవియంతయు నాదికదా. కాని బోత్రిగఁ దిందిలేక యొట్టెండితినో నావైపొకసారి చూడు. నీ పని యిలత భాగుందుట నాకు వింత యగుచున్నది, నాకుగూడ కొంచెను దారి చెప్పరాడా నీమేలెన్న టీకైన మఱ చెప్పనా” అని పల్కైను. ఓందుకొకుక్క యొచంబడి “అదిగితిని కనుక వినును. నన్నోకఁతు పెంచినాదు ఇతఁడు నాకెల్లప్పుడు పాలు, రొప్పు, నెఱ్య పేపుచుండును. ఆతపి యిలటీకి నేనెప్పు

దును గావలి యుండెదను, నీవు నా వలె నుండెదవేని నతఁడు సీకుఁగూడ శాగుగఁ జయపును. నా వెంటరమ్ము” అని చిఱుక పులి నొప్పించి తన్నుఁ దెంచినవాని యింటికిఁ దోదుకొని బొయెను. ఏమ్ముట నాయింట నొకమూలఁగొయ్యుకుఁ గ్రటబడినఁ గొయనునుజాచి చిఱుతపులి కుక్కతో “నేస్తమా! యదేమిటి” అని యదిగెను. అందుకూక్క “అయ్యా! నేనెక్క దిక్కిని బగల తిరుగకుండ గొయనుతో నన్నతఁడా కొయ్యుకుఁగట్టి చీఁక టిపదిన కోదనే పిప్పి తైలవాఱు వఱకు నన్నిరుగనిచ్చును” అని చెప్పేను. అదిచిని చిఱుతపులి నవ్వుచు “ఇన్నాళ్ల గడపినాను. ఒకవికట్లులో నేనెన్నుఁడు నుండలేదు. ఇఁక నరువదేండ్ల కగ్గి గంటన్నట్లు జానెదు పొట్లకే యొకని కట్టునకు లోఁబిది భానసీకుఁడయ్యెదనా” అని పాతీపొయెను.

గీ॥ కరిగివంతలోవఁ . గదపుకొసుంగాని
శెరివిగఱుగువఁదు . కొయవఁబోదు
పాయరొప్పుయొకని . పంచను గలదని
కుక్కవిలవఁగఁ బులి . కొయవఁణనెనె.

14. నక్క, అందని పండ్లగు త్రి

ఒకనక్క చెట్టుక్రింద విలఁబిది పండ్లగు త్రి నందుకొనఁ బోయెను. అది యొంత యొగిరినను బండ్లగు త్రి యందలేదు. అప్పుడానక్క విపిగి “ఇస్సేసీ యాపండ్లు చేఁదు, నోరు చెఱువు

కొమట తప్ప నేమి చవికలదు! నాకక్కుఱిశేదు” అని తేవి పోయెను,

గీ॥ తవకురానిదానిఁ + దక్కువగాజూచి
చెనటీవాడు డాబు , పేముచుండు
అందరానిపండ్ల + కాసించి తుదకవి
చేదటంచు నక్క + చెప్పిపోదె.

20. ఆకురాయి, కట్టపాము

ఒక కట్టతటి యెరమిర్చింగుటకై వెదకుచు గంపరి వావియింట నొకయాఁరాతిని మీర్చిగట్టియైను. అదిచూచి యూ యాకురాయి యూత్తుపాముతో ”ఆహో యోఃత తెలివిమారినదా నవు. ఇనుమునైన రాసి తిను నన్నుఁ జప్పరించుచున్నావా?” అని యనెను; బిమ్ముల దవడలవెంబది నెత్తురు కాణఁ దుట్టపామింకొక చోటికిఁ బోయెను.

గీ॥ లొంగరానివాని , బొంగింపఁశేయగు
భూనునట్టివాడు . తానెచెదును
ఇనుమునైన రాసి , తిను నాకురాతిని
లట్టిమీర్చింగుత్తు , బాగువదెనె.

21. నక్క! మేకపోతు

ఒకనక్క మాకిలో కాటకాటిపది పై తెగరలేకుండెను. ఖంతట వొక బారకొమ్ముల మేకపోతు దప్పితీర్పుకొనుటకై

వీరు వెదకుచు సామాతిలో, రొంగిచూచి నక్కటో “ఏమోయి నక్కటావా సీరుతాంగుచుటిపా, యేలాగున్నది” అని యడిగెము, అదివిని యూసక్కు “అహా చెఱకుపానకమువరె నున్నది. ఈవీరు తాంగవివాది బ్రతుకెంచకు” అని చెప్పేను. అమాటనమ్మి మేక పోతు గౌట్యాన మాతిలో నుటీకెము అష్టుము నక్క చటూఅవ మేక కొమ్ములపై కెక్కి మాతిలోనంది చెంగువుబైకి దాంటిము.

గీ॥ తనకుమేఘ పేకు . నవి తీయగానాదు
శాచిచొప్పుగఎవి . వాఁడుచెదును
భాపిలోపిషక్కు . వఱ్ణాలవివి మేక
పోతునూతనుటీకి . పొలసిపోదె.

22. చూఱ కొండ

ఒక పెద్దకొండ యానలేక నొప్పులు పదుచుండెను. అది చూచి యండఱును దాకచేశసిలిలి “ఇంత పెద్దకొండ తెంత-
రిడ్ షుట్లునో” యని చూచుచుందిరి. అంతట నందఱును లిక
వక నప్పుడ్లోక చుంచెలుక తటూలున బై టపడెను,

గీ॥ చెలఁగి గదబద మిక్కిరి , చేపెదువది
కొవకుగడుగొర్చి కాషపు , గనుచుందు
ఉఖికిగగ్గోయగావావ్య , లఁఁఁడికొండ
కథకవాక చిప్పుయెలకుము . గంచశేధి.

మునలి వేటకుక్క

ఈక వేటకుక్క దానిని బెంచినవానికి మాటిమాటికి పొచ్చరికఁ బుట్టించుచు, నతఁడు చెప్పిన పనులను దప్పక నెఱ వేర్పుచుండెను. కాని కొన్నాళ్ళకది ముదుసలిదాయెను, అంతట నోకనఁడాకుక్క మునలిరైనను బొలములోటి మేయుచుండెది యొకదుప్పిపై బెంటి చుట్టుబట్టుకొనెను. కాని యాకుక్కుకఁ బంటిదట్టము లేనందున దుప్పిచుట్ట విడిపించకొని పాతిపోయెను. అవిమాచి యాకుక్కను బెంచినవఁడు దుప్పిని విడిచి పెట్టినఁడున కంగి దానిని గజ్జుకోమె త్రైను. అప్పుడాకుక్క దానితో “అచ్చో నన్ను గొట్టుకు; ముసలివానిని గనుక నాకుఁ బంటి చిగిచోయెను” అని యేంచెను, పిమ్మట దానిఫి వఁడు కొట్టుటమానెను.

గీ॥ కోదెకవమునందు , గొప్పనందినవఁడు
ముదిమియందు మిగుం , గదుమఁఇడుసు
పపికనంబునందు , బాగెన్నుఱిము కుక్క
మునలికవమునందు , మొత్తజిడదె.

24. శింగము, చ్ఛైలుక

ఈక పీంగము వేటతఁరితో నోకకొండ వందలో, ఖందుకోనెను. జంతుఁ గొన్ని చ్ఛైలుకు దానిపైనై నుండి పరుగిమచుండెను. అప్పుడా పీంగము భీధతుతో పేల్గుని యొక చ్ఛైలుకమటట్టి చంపఁటోయెను. అందుకూ చ్ఛైలుక సింగముతో

“అయ్య నావంటిదానిని జంపిన నీకేమినచ్చును. ఇది నీ వరువు సత్కం దక్కువకదా! నన్ను గాచెటవేపి నాతలకు దగిన మేలు ఏకు జైయకుండునా! నాయుండు గడకరించి నన్ను విడువుమ్” అవి వేడెను. అదివివి జాలిసడి సింగము చిట్టాలుకను జాచి నవ్వుచు “నీవు చూడు నాకు మేలుచేయుట చూడు! పోహా” అని విడిచెను. మట్టికొన్నాళ్ళ కాసింగము వేటకాని వలలోఇడి బొబ్బిరించుచుండెను. అదివివి చిట్టాలుక యూ సింగము వద్దకు వచ్చి “అయ్య చూచితివా! ఎంతవానికైనే వొక్కాతీమనఁ గడ చునా. మంచిది. జడియక కొంచెము తాతుఖు” అనిచెప్పి తన చిట్టాలుక దాడును రప్పించి యూ వలను తెవ్వపోటునఁ గొత్తికం చిట్టే చి పింగమును గాపాడెను. అందుకాసింగము చిట్టాలుకను మిగులఁగొనియూడుచు “ఎలక నేస్తమా! కోరుకొనుము నీవది గినది యిచ్చెదను” అని యనెను. అది విని పొంగి యూ చిట్టాలక యొదయ మఱచి “సీకూతులన్నాకు బెండ్లిసేనెదవా” అని కోరెమ. అందుకొప్పి సింగము తన వడుచును బిలిచి నవ్వుకొమచు “అమ్మా సీకు దగివ పెండ్లికొడుకిన్నాళ్ళ కబ్బెను. తాడు జోడును బాగుగానున్నది, అతఁడుగో యూచెట్లుక్కింద నీకెడురు చూచుచున్నాడు. ఆక్కాడికిపోయి పీపెనిమిట్టోతో, గాపురము సేయుమ్” అవి పు పెను, అప్పుధామకుఁడి తండ్రిమాటుచొప్పునఁ చెట్లుకడకు వల్పి నయ్యాపై పులఁ జాచుచుండెను. అంతటఁ. జిట్టాలక పెండ్లికొడుకెడురుకోలు పందితో, విటునటు . చెలగాట మారుకుఁడి పెండ్లికొమారితె కాబుక్కిందఁఁడి మగ్గుగాఁ. జిత్తిపో

:యెను. పెండ్లి కూతురెంతటికిని బెండ్లికొదుకు రాకుగానక తిరిగి
తండ్రియొద్దకుఁ టోయెను.

(1) గీ॥ గొప్పవాడుమిగులు , గొర్రివానివయను
గాచివానివలను , గావఁబడును
కొదమసింగ మెలుకు , కూనునుగాపాడి
దానివలన వలను , దప్పిపోడే.

(2) గీ॥ తవకుమించినట్టి , దానినిల్లాయగా
జేసేకొనెడువాడు , చెట్టుబోందు
చెలఁగిపెండ్లికొఱకు , సింగంషు బదుచును
గొనివయెలుక యుసురుఁ , గోయపోడే,

25. గుణ్ణము, దుప్పిపోతు

ఈక దుప్పిపోతు మెరకపై మేచుచుండెను, అంతట
వొక గుణ్ణముకూడ మేత కక్కడికివచ్చెను. అదిచూచి
యోర్యాలేక దుప్పిపోతా గుణ్ణమును దనకొమ్ములతోఁ బొడిచి
పాణిదఱిమెను. దానిపైఁ బగఁబట్టి యాగుణ్ణము దగ్గరనుండు
పల్లెకుబోయి యొకకొపువానితో ‘‘అయ్యా. వేను విన్ను మోయు
గలను. సౌపై గూర్చుందు వాజుట్టు వదలక పచ్చుకొనును’’ ఆని
వాని నెక్కించుకొని యూ చుప్పివద్దకు వచ్చి వానివే దాని
దఱుమగొట్టించి తిఱ్గా వానిని బల్లెకు దిగభెట్టి వానితో
‘‘అయ్యా నాకు ణలా మేలువేసినావు. ఇక నన్ను విడువును’’
ఆని యనెను. అప్పుచు వాడు గుణ్ణముతో ‘‘టిహో యిదివతు

తను పీఠింతవనికి వచ్చినదావని యొఱుగావు. తెలిసివ పిష్టు
విన్ను విడిచెదనా?" అని దాచిని దన యఃటఁగట్టివేషెమ.

గీ॥ తన్నలొంగజేయ దారియొక్క జికిఁదా
మప్పుకొన్న శారు . మప్పుజెండు
వీఁపుమీదనొక్క , కాఁపుదావెక్కంచ
కొన్నగుణ్ణమిమఁచు , గాపగలేదె.

26, పల్లెటూరి యొలక, పట్టఁపు తెలుక్

ఒక పొలము మదిగట్టు కన్నములో నొక యొలక కాపుర
ముండెను. దాఁయొక్క కొక పట్టఁపు లెక్కకె తుట్టికమునకై,
వచ్చేవు. అప్పుడు దావికిఁ బల్లెటూరియొలక జొన్నలు. పెరు
మినములు, వరి, కందులు. ఉపయ, చోళ్ళనుములు మొవలగు
వాఫిలో విందుచేవెను. పిష్టు పట్టఁపుతెలక యాపల్లె యొలి
కెను, పట్టఁమువకు దీసికొనిపోయి తనయంట గారెలు, టూరెలు,
జంతికలణీలె, ఉట్లు, కడ్డిములు ఘోదలగు వాఫిలో విందుచేనెను.
ఆవిందొక పెద్ద మేకలో ఇరిగెను. విందతగిఁచుచున్న పల్లెతెలు
కము ఇంచి పట్టఁపుతెలకె "అప్పు! కంటేవ మాపట్టఁములో
నోతులు, సేటలు, మేకలు, మిదైలు. కొట్టులంగట్టు, నంత
రిఁడ్లు, వాకిర్లు, పంచ్చేనుగులు గుణ్ణములు పించాయదంమ.
శీరాగు... తుస్తాకులు. కత్తులు, ముందు. గుండ్లు బట్టులు, నగలు
నాణములు, మొదంగువిఁ యొఱ్ఱుండెనోఁ ఇచ్చఁ గాపురిమయంవ
రాద" అనెను. అంచు పల్లెతెలక వప్పు యున్న! "అన్నియు

బాగున్నావి కాని, యదేమి యావింత. ఇచట దొంగ తగినవాడ వియు, దబ్బురలవాడు గొప్పవాడనియుఁ చదవుకొన్న మంచి పేదవాడు మోసగాడనియు వాడఱచుచుండిరి. తెలివిలేవ గొప్పదనమేలా శువట్టుపు బడాయుకన్న నాపోలమేమేయ, హాయిగా నుండివచ్చును. సాకు “నెలవిమ్మై” అని తనపోలము పకుఁ బోయెను.

గీం వట్టుమనుచవింత + పరెకాపురముపేయ
నేర్చుగల్లువాడు + నెట్లుకొనడు
పొందులోని యెంక , తెలివికోదనుబిట్టు
మరసియరపిరోసి + మఱలిపోదె.

27. కడుపునకుగాలేయ నోళ్ళను జగదము

ఒకస్సుకు కాల్లు, చేతులు, నోరు, మొదలగునవి తమలోఁ దాము “వింటీరా, మనము పాటుపడుదు, యా పాడు కడుపు నకు మేపుట; ఇవి పూటపూటశిగ్గార్చివ్వి రహంతయును ఓనిచేయే జంకుత, యేమి బాగున్నది! ఇంతటనుండి దీనికొఱకు మనము పాటుపడవలదు; దీనిజోలి తంపోయడ్డు; చూతమెట్టుండునో” అనియునుకొని కొన్నాళ్ల వఱకు దేనిషుటునకది యూరకుండెను. కాని పిమ్ముటుఁ దామే బొత్తిగా నెండిపోవుటుఁ జూచి యని తమకుఁ గరుపువలనుఁ గలుగు మేలును దలంచుకొని, తెలివి తెచ్చుకొని యెప్పటియ్యట్ల పాటుపడసాగెను.

గీం ఇంక్కుఁ దెలిపికాశక , యేలివవానితో

వెమ్మి రొఱగువాడు , నెగ్గిచేరు
కడపుతోదభోత్తు , గడవపికాల్సేతు
లెల్లాపాపిరోలగి , యెండిపోవె.

28. వాన కోయిల, దానిపిల్లలు

ఒక వానకోయిల పిట్ట వరి పొలములో గృధుపెట్టి
పొదిగి పిల్లలఁజేనెను, అంతట వరిచేనుపండి యొరగెను. అంతలో
దానిపిల్లలుకూడఁ గొంచెము కొంచెమెదుగుచుండెను. అప్పుడు
తల్లిపిట్ట పిల్లలతో, “విల్లలారా! జూచితిరా! ఈ చేను పండెను.
పొలముగలవాడు కోతకు రాకముందే మనము పై కింటోవరి
యును. కష్కక నేను మేళఁద్దుఖుకై పోయినప్పుడా కాపువా
దిక్కుదికి వచ్చి యేమనుకొనునో, నేను తింగివచ్చిన తరువాత
నాతోఁ జెప్పవలెనుజుండ్రీ అని చెప్పి మేత్కై పోయెను.
పిన్నుటఁ గొంత నేష్టనకా కాపువాడు పొలమునకు వచ్చి తన
కొడుకును బిలిచి “సాయనా చూదు పొలముపండి యొరగెను.
ఇంకఁ గోయనియైదల బొత్తిగా గింజా రాలిపోవునుగదా!
కష్కక మనయారుగుపొడగు వాంత్రిము దేపు పెండలకడనే కోతకు
రమ్మని పిటచుకొనిరమ్ము” అని చెప్పిపోయెను. తరువాతఁ
గొంతకడవునకా తల్లిపిట్ట వచ్చి పిల్లలతో “వింటీరా యేమి
జరిగెనుఁ అని యధిగెను. అప్పుడవి యచ్చియుఁ ద త్తుఱముతో
“అమ్మఁ వాఁడిప్పదే యక్కుదికి వచ్చి పోయినాడు. తన

కొడుకుతో, శైమకోతకుఁ దెల్ల వారిఁతోదనే యిరుగు పొరుగు వాంద్రిను బిలుచుకొని రమ్మన్నాడు” అని జడియుచుఁ జెప్పేను. అదివిం తల్లిపిట్ట పిల్లలతో “సరిసరి యిదేకదా, యిరుగు పొరుగువాడేమి, యిచటికి కోతకువచ్చుటయేమి? నాహాట రేవు వాంద్రిరాదు. వట్టిది మిరు జడియవద్దు కాసి రేషుకూడ నేటి వరె పీరు వాడేమి తనకొడుకుతోఁ జెప్పునో విని నాతోఁదప్పక చెప్పవలెను జుండి” అని చెప్పి తెల్లవాఱిన వెనుక మేతకై పోయెను. ఆ పిమ్మట నాకోకాపువాఁ డక్కుదకు వచ్చి కొడు కుతోఁ “బిలిచితివా నాయనా! ఏమన్నారు” అని యిదిగెను. అందుకు వాని కొడుకు “అయ్యా పిలిచినాను. ఇప్పుడే వచ్చేద వచ్చేదమన్నారు కాని యింకను రాలేదు, చాలా యొండయొక్క వది. ఇక రారు కాఁటోయా” అని చెప్పేను. అది విని తండ్రి కొడుకుతో “అన్న చూచినావా యొట్లు మోసపుచ్చినారోఁ పోసి రేపు నీమేనమామలను, బినతండ్రులను, బిలువుము” అనిచెప్పి యింటికి మఱిను. తరువాత నా తల్లిపిట్టతోఁ బిల్లలు జిగిన దంతయుఁ జెప్పేను. అదివిని తల్లిపిట్ట “బాగుబాగు పీవి చుట్టుము లఁ వమ్ముకొన్నాడు. తిన్నఁబిడినట్టే. పిల్లలారా! తెల్లవాఱనేమి జరుగునో. యిదికూడ పిని నాతోఁజెప్పుడు” అని వేకువనే పయి కిఁ తోయెను. పిమ్మటఁగఁపువాడు కొడుకుతో “నాయనా చూచి తింపా పీతో నేడువచ్చేదమన్న మనచుట్టము లిప్పిటికివిరాలేదు. పోసి, రేపటికి మన కొడవక్క బాగుచేయించా, మనమే రేపు కోతో మొదలు పెట్టుకొందము ఇదిపఱకై నదియే చాలుణొలు”

అని యస్కానుచు వారిద్దఱీటికిఁ బోయిరి. అంతట నీ మాటలు, తల్లివచ్చిన వెంటనే పిల్లలు హసగ్రుచ్చినట్లు చెప్పేను. అది ఏని తల్లిపిట్ట “పిల్లలారా రేపు వాడే కొఁతకుఁ బూనుకొన్నాడా ఆటల్లయినఁ దప్పక వచ్చును గనుకఁ దెల్లవాఱకముందు మణియొక చోటికి మనము పోదము” అని యూ వానకోయిరపిట్ట తన పిల్లలతో వేగప్రాద్ధనచేచి యఁకొక చోటికిఁ గాపురము వకుఁ బోయెను.

గీ॥ తవకుజేతనైవ , తవవనియొరుంపై
మోపవాడు తుదకు , మోనబోవు
చేనికోతవనిని , శేయజుట్టుముంపై
బెట్టగొపువాడు , వెట్టుకొపెనో

29. డాది వక్క

ఒక డాది యొంత జోకొట్టినను బిల్లయేద్దు మానకుందుట జాచి జడిపించుటకై వట్టిరే “ఓ నక్కబూచీ రావే; మా పిల్ల యేద్దు మానకున్నది” అని ఇద్ద గొంతుతోఁ బిలిచెను, ఆ పొరు గువనే కోక్కను బట్టుటకై వచ్చియున్న యొక పెద్దవక్క యూ మాటపాని తవకా డాదిపిల్ల నిచ్చివేయునుకొని డాది యున్నగది కిటికియొద్ద నిలఁబడెను. పిల్లను మణింత జడిపించుట కా డాది యొంచి “అదిగో నక్కబూచి, నీవు కన్నుఱమూసికొని, యేదుపు మాని వంధుకొనవేనిదానికి విన్నప్పగించెదఁజాము” అని యమెను

అమూల నక్క నమ్మకొని ప్రాద్రు దూరువరకా కిటికియొద్దనే కాచుకొని యుండెను. అంతటఁ దెల్లవాణిన వెంటనే యొక కాపువాడా వక్కనుజూచి యూరుపొలిమేర దాటువరకు దానిని నుద్దుతోఁ దగిలితగిలి మొత్తెను. ఆ దెబ్బయతివి సగము చర్చి శూనక్క “అయ్యా దాది మాటలు నమ్మకొని, చేతికి దారికిన కోళ్లను పదులుకొని పస్తుపడి పడదెబ్బయ తింటినిగద” అని యూలరిదుచుఁ బోయెను.

గి॥ ఒరువిమాట తీరు . నరయకవమ్మిన
వాడుమోహపోయి , కీరుభోందు
తయపునాద్దనుండి . దాదిమాటలునమ్మ
కొవ్వునక్కబూచి . తివ్వుఱడెనె॥

8॥ దేగ, తాఁబేయ

ఈ తాఁబేయ పై కెగురఁగోరెను. కాని దానికి ఉక్కయ లేకుండుటచే ఏలైనది కాదు. ఆదారివి బోనుచున్న యొక దేగను జూచి యూతాఁబేయ : “అయ్యా వీపేపుపై వన్నెక్కంచుకొని వేమ గోరినచోళ్ల నాకుఁ జూపెదవేని వీకు వెల లేని ముత్తెములసేరుఁ గామకగా విచ్చెదను. నా కోరిఁ ఉణ్ణించెదవా!” అని యదిగెను. అందుకాదేగ యొప్పి వీపుపై దానిని బెట్టుకొని యది కోరిన చోళ్ల దానికిఁ జూపెంచి క్రిందికిదించి దానితో “ఏదీ వాకిచ్చెద వన్న కామక!” అని యదిగెను. అది వివి యొమియుఁదోషక

తాఁఁఁలు దాగుకొనబోయెను, అప్పుడా తాఁఁఁలుమ దేగ గోళ్ళకు
టీఁఁ వంపి పగఁదీర్చు కొనెను.

గీ॥ చేతకాపిడావిఁ , శేవెదనని వల్సు
వెతునలేవివాఁడు , చెరుషుగొము
దేగపీపుమీద , వేగివతాఁఁలు
మాతు జరుపలేక , చేటుగొషండె॥

శి. గాలి. ప్రొద్దు

ఒకప్పుడు ప్రొద్దుము జలిగాలియు వొకరితో వొకడు
హెచ్చుతగ్గులకై వందెమాడుకొనుచుండిరి. వారిలో జలిగాలి
యొక బాటపారివిఁ జూచి ప్రొద్దుతో “ఈ బాటపారి కప్పుకొనివ
టట్ల పారవేనుకొమనట్లు నేను చేయుదునాఁ ఏచు వందెముఁ” అని
యూ టాపారి వదుకువట్లు చెలరేగి ఇమ్మాగెను. అప్పుడా
బాటపారి బట్టను మఱింత గు త్తముగఁ గప్పుకొనెను. పీమ్మటు
ప్రొద్దు చలిగాలివి జూచి “నేనుగూడ తాచెదన. ఈబాటపారి
మఱింత కప్పుకొనువోఁ” యాని యుదుకెత్తునట్టిండగాచెను.
అప్పుడాబాటపారి వైబట్టి దబ్బువఁ బారవేసి యొక చెట్టుపీండను
గూత్చుండిము.

గీ॥ గొప్పవారు తగవు , గొమనష్టు తక్కువ
వారివైనికత్తి , నూళుచుండ్రు
మొవసితొద్దుగారి , యును ప్రొద్దునుంబంత
మార్చిబాటపారి , కదఁనిరరో

32. సింగపుర్ దోయను గప్పుకొనివ కుంటిగాడిదె.

ఒక కుంటిగాడిదె యొక సింగపుర్ దోయను జూచి తనపై దొడుగుకొని పండిన చేలను మేయుచు విచ్చులవిడిఁబోలముల వెంబదిఁ దిరుగఁజొచ్చెను. దానినిజూచి సింగమనుకొని యంద ఱను గదగదవడకుచుఁ బిరుగిడఁ దొడగిరి. అంతటఁగొన్నాళ్ల కొక చాకలవాడు గాడిదెలమందను రేవునకుఁ దోయకొని పోవు చుండెను. ఆ చెంతనే మేయుచున్న యా గాడిదె తన తోటి గాడిదెకూతలు విని తానుగూడ యొకలు మణచి కూయసాగెను. అదివిని యా చాకలవాడు పొడవుగానున్న చెవులనుబట్టి దానిని గాడిదెగానెంచి దానియొద్దకుఁ తోయ “టి పాడుగాడిదేఁ సింగపు దోయను గప్పుకొని యందఱం బెదిరించు చున్నావా?” అని వప్పుచు దానిని దుడ్డతో మొత్తి తోలూద్ది మందలోఁ గలిపెను.

గి॥ దేనిగొప్పజూవు + బూమిన్నయ్యరిలోవ
వాలకంబువేయు + వాడు చెదుమ
కుంటిగాడిదె బిలు + గొప్పకై సింగపు
దోయాద్ది యాడుము + పాణుగాదె॥

‘శ్రీ, పెంకె కుక్క

ఒకఁదొక కుక్కను బెంచెను. ఆడి మిగుల చెడ్డది. కముక దాని పెంకెతన మరుచుట్టకై మొళలో వొక దుక్కను గట్టెను. అరి గొప్పయనుకొని యాకుక్క ఉక్కినకుక్కలతోఁ దిరుగుతు

తన పరువునకు దక్కువయని యొంచి యొంటిగఁ దిదుగఁ తొచ్చెను. అప్పుడొక మునలికుక్క ధానిని జూచి “ఓరీ నిన్ను బెంచినవాడు నీ పెంకెతవ మదంచుట్టు నీకి దుక్క గల్లినాడు కాని నీ గొప్పునకు గాదు సుమా” అని తెల్పేను.

గీ॥ తవకుగఱగు తెలివి , తక్కువ గొప్పగా
నెంచుచేసెటి యాన , రీంచుచిదును
మెదనుదష్టకుగ్గుఁ , ఒడినటి దుక్కుము
బోగడుకొనెదుకుక్కు , తెగదఱిదడి॥

34. ఇద్దతు బాటసార్లు. వెఱగుబంటు

ఇద్దతుక యడవిలో నడచుచుండిరి. వారొకరి వొకరు ఏడువకుండువట్లు కట్టుగట్టుకొనిరి. అంతరు వారికొక వెఱగు బంటుడుగా వచ్చెను. అప్పుడందులో వొకఁడు పరుగెత్తియొక చెట్టుక్కపోయెను. రెండవవాడు కాట్లుభాఁచి యూపిరి విగించి చచ్చినట్లు క్రిందఁ బిశుకొనెను. అంతరు వానియొద్దకొ వెఱగు బంటువచ్చి వానియొగము మాఁదఁ దనమూతిఁచెట్టి చచ్చినఁ దమ కొని ఏదిచివాఁయెను. పిమ్ముటఁ జెట్లు మీఁదివాఁదు క్రింది వానియొద్దకువచ్చి “ఓరీ నాతోఁజెప్పువాఁ ఆ వెఱగుబంటు నీచెవిలో నేమి గుసగుపలాదెము” అవి యడిగెను. ఆదివిని రెండవవాడు “మతేమియుగాదుగాని సివంటి పిణ్ణికివాని నెన్నటికినీ నమ్మ ఉద్దని చెప్పేను.” అని ఈరికి లేచి పోయెను.

గి॥ శెలివమారిపిత్తికే , దేవతోనే స్తంబ
జేసికానెదువాడు , మొనపోవు
దిట్టతనములేని , యట్టిపానిన్నాడు
వాడు వెఱగుభంటు , పాలఁఖదఁడె॥

శిర్. బిందె, కడవ

ఒక యేటియొద్దున మంటికడవయు, ఏ త్రుదిచిందెయు
షందెను. అంతట నేఱుపొంగ నీరెండును నడుమఁటది కొట్టుకొని
పోవుండెను. అప్పుడా కడవ బిందెతో “అయ్యా నా పనియేమి
కాఁడలఁచినదో గద” అని వడఁకుచుండెను. అది ఏని బిందె
కడవతో “నేను దగ్గరినుండగా నీకెందుకీ—తల్లడము? నాకు
యణింత చేరువగా రఘ్యై అని పిరిచెను. అప్పుడాకడవ బిందెతో
“నావడఁకంతయు నీదాపునుబట్టియే. ఏన్ను బటిమాలు కొనెరను,
సాయ్యెద్దకురాకు నన్నొంటిగా సాగనిమ్మై” అని తొలఁగిపోయెను.

గి॥ ఈడుకానివావి , తోర నేస్తమువకు
నేరుపుగఁలవాడు , చేరఁటోడు
బిందెవరికిఁ దఘ్యై బిల్సివ్యుటోలో
షట్టికడవ టోవ నెట్టుకొనెనె॥

శిర్. నెమలి, పెద్దెటి కొంగ

ఒక ప్పుదొక నెమలి యొక పెద్దెటికొంగనుజూచి తన
గొప్పను గమపణిచి డానిని వెక్కిరించుటకై పురివిప్పిన యాడఁ

దొడుగెను. అదిచూచి కొంగ నెమలితో “ఓహో నా ముందా నీ బధాయి పిల్లలుకూడ నవ్వునట్లు సీపీపు తెస్తే వెఱుగె తెకతెక లాడుచున్నావు. చాలు జొలు నీ బండారము బయలైనది ఇంక నూరకుండుము, విచ్చులవిది చెంరేగి యొగిరి తిరుగు నన్ను నీకు దోషెగతాశ్చకూడఁ జేసెదవా?” అని నవ్వుచుండ బాటిపోయెను.

గీ॥ ఒకవికొక్కు నేరు , పున్న యొఱంగవి
దేశెగోఱుజూపి , తెగదఱితును
కొంగయొద్దు నెమలి , గొప్పకై షరివిప్పి
యాదియొక్కు పక్కు , మాడఁణచదె॥

37. చింతచెట్లు. తెల్లు దుబ్బు

ఒక యేట యొద్దునఁ జీంతచెట్లాకటి గాలికి ఏరిగి యేటఁ ఇది కొట్టుకొని పోవుచు నా యొద్దుననే చెక్కుచెదరక నిలిచి యున్న తెల్లుదుబ్బును జూచి “ఎమీ ఏంత. పాయంత వాటివే కూకటిపేళ్లతో మాఫలాగిన పెనుగాలి కొకింతయైనఁ బెదర కున్నావు” అని యడిగెను, అందుకొడుబ్బు చింతచెట్లతో “అయ్య గొప్పవాని నెదిరించక లొంగి తిరుగువాఁ దెన్నటకిని జెవదు సుమా” అవి తలయూచి పలికెను.

గీ॥ లొంగితిరుగుచోటు , లొంగకయేదిరెడు
వాడుతవ్వకెషదు , కిడుఁబొందు
వెద్దగాలికెదిరి , విత్తపీగెనచింత
పేళ్లకోరుగూడ , వెఱుకఁిదదె॥

శిరి. పులి, వఱదు

ఒజ విలుకాఁడదవిలో వేటాడఁదఁగెను. అప్పుడు లేట్లు రువ్వులు, కణుజులు, కాఱుదున్నులు గొఱబోతులు, పందులు మొదలగునవి యఱచుచు నలువై పులఁ బరుగెత్త సాగెను. అది చూచి యొక పెద్దపులి వానితో “నేనుండఁగా మీరు జధియనేల, తెప్పపాటులో”, నా వేటకానిఁ బట్టితినెదను” అని చెప్పి నోరు తెఱచి చెంగు చెంగున దాటుచుండెను. అంతట నోక పెద్దకోల వచ్చి దాసి రొమ్ము దూసికొని పోయెను. అనోప్పి తోఱులి కదల లేక కాఱుబోబులు పెట్టుచుండెను. అదివిని దావియొర్దకొక వఱదువచ్చి “అయ్యా నీయంతవాని నిట్లు చేసేనవఁ దెవడు చెప్పుమా, యొంతపని జరిగెను” అని వగచెను. అందుకాపులి కప్పురువంచు “అహా యొంత తెలివి మారినపఁడను, ఒడులు క్రొవ్వు గవ్వుకైన నక్కాఱకాదుగా. ఆ విలుకాని నేర్చుగడ వచ్చింత చేసెను” అని. యేద్యెను.

గీ॥ కండక్కార్చవ్వుకోరఁ, గావకనేర్చివ
వాని నెదురుకొనెదు + వాదు చెడువు
వేటకావినెదిరి + విళ్లపేగినపురి
కోలండాకెనేలఁ + గూరిపోదో॥

శిరి. సింగము, వాయగాఁటోతులు

ఒక యడవిలో నాలుగాఁటోతులు జట్టుకట్టుకొని యొక్కచోటునే కలని మెరసి తిరుగుచుండెను. అదిభూచి యొక వింగమ్మ

“అహ! ఈ నాయగాంభోతులు శోదునీడంవలె నొకధాని నొకటి విధువక తిరుగుచున్నవి. ఈ సార్లింటోలో నొకమాఱు పోత్తూడు కాలనుగదా. కనుక వీవిలో పీచికిఁ బొరలుపుట్టించినచో దేనిమట్లు నెకది యొంటిగా దొరకును” అని తలఁచి యూ నాయగాంభోతులతో మొట్టమొదటఁదానుఁ బొత్తుగానుండి తుదకొనార్లింటోలో నొకధానితో నొకధానికిఁ బిడకుండఁ జేవెను, కిమ్మటు సానాగ్గును దెని మట్టుకది యొంటిగా మేయుచుఁ దిరుగఁజొచ్చెను. ఆ పెనుక పీంగ మొక్కూక దానినే తేలికగాఁ జంపి తినివేవెను.

గీ॥ జట్టుదారులొరువి + చాఁడి వివిధఁ
బచీవారికెల్ల + విదుమవచ్చు
కొండిములనునమ్ము + కొవెవ యాఁభోతులు
బొత్తుమాని తిరిగి + పొలసిపోవే॥

40. కాకి, చెంబు

ఒక కాకి మిగులే దహ్నికో సీట్కె నలువై పులు కవిపెట్టు తు వొకచోతుఁ చెంబులో పీరుండణాచి త్రాగుటకు తొందడికోఁ చెంబువద్దకు వచ్చి బావియంచుపై నిలఱిదెను. అది మొదమొంత వంచినను దాని మాక్కునకు పీరందీ యందనట్లుండెను గాని పీట్టు రుకు పీయకారేదు, విమ్మటు గాకి చెంబు నొత్తిగిల జేయఁబోయి, యుట్టు చేయణాలక, యూదగ్గరనే యున్న కొన్ని చిఱురాళ్ల నొక్కుకటీగాఁ దెచ్చి యాచెంబులోఁ బిడవేయుఁ శొచ్చెను, అఁ

తట గొంతవేషటికి చెంబులోని ఏరంచుల - యొద్దకు వచ్చేమ.
ఆప్సుదు దప్పిత్తర్పుకొని యాకాకి యైగిరి పోయెను.

గీ॥ నేర్చుగఱగువాడు . నెఱవేఱవందాకే
భనికిణోచ్చికోర్చు . బదయుచుందు
మూతికందనట్టి . ముంతసీటను రాయ
గూర్చి కాకిదప్పి . తీర్పుకొనదో

41. బండివాడు వేల్పు

ఒకఁ దొంటిగా నడవిలోనుండి యూరున్ . కొక బిరువు
బండిని దోతకొని పోవుచుండెను. ఆబండికకొంత మేర సాగ
నొకవోట నూచినేలలో విరుసుల మోయ కూరుకొని పోయెను.
ఆప్సు డాబండివాడు “అయ్యో! దయ్యమా! ఆహాదేవరా! నీవైన
శాధవ! ఈ నట్టడవిలో సీవు దప్ప వాకెవరున్నారు”అని యేద్ది
యేద్ది కోదేమియుఁ గానక బండిదిగి యొకచేత నుండఁబట్టుచు
దక్కినచేతఁ గణ్ణతోఁ తోతులను గొట్టెను. ఆప్సుడాబండి బారి
మండి తప్పింపఁబడెను. పిమ్ముట వాడు బండిని దోతుకోసి
పోయెను.

గీ॥ తవదులాగుకొండిఁ . బినివేయకుండిన
వానిమొత్తునెప్పు . రైవివరు
ఈవిలోవిలుండి . మార్పకవేల్పును
వేదుబండివాడు . కోరుగ నెనో॥

42. బంగారు గ్రుడ్లు పెట్టుబాటు

ఒకఁడోక బాతువిట్టను బెంచెను. అది పూర్తికొకబంగారు గ్రుడ్లు చొస్సును విట్టుచుండిను. అంతలో దజివితీరక వాయి బాతుకరుషులోని బంగారు గ్రుడ్లు నన్నిఁటి నొకక్కమాతే తీసికొను దలఁచి దానిని ఇంపి కరుపు చీర్చెను; కాని వానికందులో నొక గ్రుడ్లులుణు దూరకాలేదు.

గీత తవకుగఱగుదాని + దబ్బువ హెచ్చింపు
బూమపట్టివాఁదు + మోవపోవు
ఒక్కమొగినిబసీది + నొందగబాతుమ
శీఘ్రవెదగు మొదలు + చెళ్ళుకొవడి॥

43. వక్క. విల్లి

ఒక వక్క విల్లినిజాచి “ఓయా! సీపయి కెవరైనవచ్చి వపు దెఱ్లు కూచుకొవగలవు.” అని యందిగెను. అందుకాపిల్లి “వాకొక్కడారితప్ప మఱేమియుఁ దెలియదు” అని చెప్పెను, అరివిని వక్క “అయ్యో యింకే - నాకు వేయి చిక్కులు తెలి యునుగడా, వీవందులో గొన్నియైన నేర్చుకొనరాదా?” అని యానటించెను. ఇట్లా రెండును మాట్లాముచున్నపుడే కొన్ని వేట తక్క లారెంటిపైకి వచ్చుచుండెను. అంటఃచిల్లి దంస్యువ జ్ఞాత్క్రిక్కపోయెను. నక్క కుక్కలకుజెక్కిం చంపజిదెను.

గి॥ ఎల్లపరికష్టు , నెక్కడుచిక్కుట
తెలియుననెదువాడు , పొలసిపోవు
పిల్లయ్యెర్రేగి , పెంకెమాటలు ప్రేణ
నక్క కుక్కలకును , జిక్కిపోదె॥

44. ముసలివాడు, చావు

ఒక ముసలివాడు కడుపునకు జరుగక క్షాలమ్మకొని
చృతుకుటకై యడవికిభోయ కొన్ని క్షాత్రీలను విషిచి మోపకట్టి
వెత్తిపై కెత్తికొనఁణాలక, “ఓ చావ! నీవైన రావా సేనెన్నాల్ని
యిఱ్చంది వడఁగలను” అని యేద్యుచుండెను. తంతు వాడు
కోరినట్లు చావువచ్చి వానియెదుట నిలఁబడి “ఓరి నన్నెందుకు
పిలిచినావు” అని యదిగెను. అప్పుడ్ల ముసలివాడా చావునుజూచి
చెగ్గడిలి గడగడ వడుకుచు “అయ్య మణిందుకుఁగాదు. ఈ
మోపెత్తుకొనఁణాలను, దీనినానెత్తికెత్తెదవా!” అని వేయు
కొనెను.

గి॥ తవదుట్టితువఁదేవిరే , దనెడువాడు
చావుచేరంగవచ్చివు , ణావలేదు
చావఁగోరివ ముదునలి , చావుతన్ను
గదియవచ్చిన బెగ్గిలి , ణాట్టుమువడె॥

5. వలపు గల పింగము

ఒక పింగ మొకకొండవాని కూతుమ జూచి వలచి యూ
కొండవానితోదన కోర్కుఁ దెలిపెను. అప్పుడా కొండవాడు

ఖగుల జడిపి యేమియను దోచక కొంతసేపటికి తెలివితెచ్చు కొని యా సింగముతో “అయ్యా నీవు నాకల్లుండవగుటకవ్వ వాకు గొప్పమణేమికద్దు, కాని యిందునకొక యిబ్బంది యున్నది. అది సీవు గడిపెదవేని విటక నాతుఁ గావంసినదేమి”! అనెను. అదివిని సింగము “నీమా యిబ్బంది”! అని యుడిగెను. అందుకా కొండవాడు “అయ్యా మణేమియు లేదు కాని, నాపిల్ల పుష్టి వంటిది. సీగోళ్లఁగోళలఁజూచి వడఁకుచున్నది, అని తీసివేయించు కొనెదవేని సీకోర్కి నా యద్దేమియను లేదు” అని వేడెను. అందుకా సింగమొప్పి తనగోళ్లఁగోళలము వావిచేఁ దీసివేయించు కొనెను. పిమ్మితుఁ గొండవాడు పుష్టిచు సింగమును దుడ్డుతో మొత్తి పాఱఁదఱీమెను.

గీత : తెలివితప్పివీచ్చి , వలపుకోమందితు
వాఁడుమోవపోయి , కీర్తుఁటొండు
కొండవానికూతుఁ , గోరుపింగముతవ
గోళ్లకోఱూర్చుఁ , కొళ్లఁఘరదె॥

46. అఁడుపంది, అఁడుసింగము

ఒక యాఁడుపంది యొక యాఁడు సింగమువద్దుకుఁటోయి “అమ్మా ఏంటివా-యేటికి రెండుసార్లు కనెదను. కాన్న కాన్న నకుఁ బది కూనటుఁ దక్కువ పెట్టిను. నీకుఁబేఁ గొప్పగాని, యేటి కొకసారియైనను గనతేవు - ఒకప్పుడు కంటివేని నొక కూనకు మించి పెట్టలేవు” అని యాసదింపుగాఁ బలికెను.

అవుడాసింగము నమ్మచు “ఓ పాదుపండి నీ వన్నికూనయ పెట్టి
వప్పుటికేనుఁగులను జంపి తినుకూనను గనుట నీతరమా? పోపో
పీత్రితుకు నీవు చూచుకొమ్ము” అని గద్దించెను.

గీ॥ పొచ్చుఁదగ్గుఁదుయవ . యొక్కుఁదుమొత్తము
వలనఁజూచుఁగాని . విఱవఁగనఁరు
ఒక్కుఁకూనసింగ . మొదవించువనియాన
దించుపండివాసి , వెంచుకొనెనె॥

47. రెండు కప్పులు

ఈక వేసవియందు రెండు కప్పులు జటుకట్టుకొని, చెఱు
చు. మరుగులు, దిగుదుబావులు. కోసేట్లు, బ్లైటు, బిందులు
పెదకిపెదకి యొందును నీరుగానక తిరిగితిరిగి, తుద కొకన్నాతి
కదకు వచ్చి దాని గట్టుమీఁద నుండి, లోపల నీరుందుటఁజూచి
యొకదానితో నొకటి “ఓరి దీవిలో మనముండివట్ల యిన ఖాగుం
ధమగాని, యిదియుఁగూడ నెండివచో మనము పైకిరాలేక చచ్చి
పోవలపివచ్చును” అని యనుకొని యంకొక చోటికిఁటోయెను.

గీ॥ వెనుకముందుచూచు , కొవితోందఱవడక
తెలివిగులువారు . తిరుగుచుంద్లో
ఉందవిల్లులేక . యుండియుఁగుప్పం
జట్టునూతనుఱక . నెట్టుకొనెనె॥

48. పెసినిగొట్టు

ఒకని కొకచోటఁ గొంత సౌమ్యదొరికెను; కావి వాఁదు దానిలో నొక దమ్మిడియైనను ముట్టుకొనక యమగుకొని బ్రితు కుచుఁ దనసౌమ్య నొకచోటఁ బూతిపెట్టి హాటహాటకా చోటును జాచి ముచ్చుటపడుచుండును. అంతటఁ గొప్పాక్కెకాకిటుకు వింకొకఁడు తెలిసికొని యూసౌమ్యను ద్రవ్యి యొత్తుకొనిపోయెను. ఆ మఱణాడా పిసినారి గొప్పాప్పటివలె వచ్చి చూచుకొని యక్కడ సౌమ్యతేవండున “అయ్యా నాసౌమ్య, నాసౌమ్య” అని యేడ్యుసాగెను. అదివిని వాని పొరుగువాఁదువచ్చి “ఓయి యొందుకాలాగు మొళ్ళే పెట్టిదవు. నీ సౌమ్యక్కడనే యున్నదను కొనఁ గూడడా. మునువటివలె నా చోటుము జాతుకొముచు ముచ్చుటపడరాదా? దానిలో నొకగప్పాయయిన వీపు తీయఁదలక్క కొనలేదు గణ. తినలేని యేడుపెందుకు” అని వాని పెసినితన మునుగూర్చి చీవాట్లు పెట్టెను.

గో ఒరులకొవగుఁచోక , యున్నసౌమ్యమదినఁ
చోవివాఁదుతుదకు , మోవపోవు
తుదువలేకదబ్బ , గోల్పాయిసినారి
గొట్టువెత్తినోరుఁ , గొట్టుకొనఁడెఁ

49. కేఁకుచెట్లు, చిట్టివాఁక తుప్ప

ఒక కేఁకుచెట్లు విచ్చలవిడిఁ దనగొప్పఁదాఁజెప్పుకొను చుండెను. అప్పుడు దానిని జాచి యొక చిట్టివాఁకతుప్ప ఓపో

గౌవజెప్పకొని విష్టమేంగుచున్నాశా! నీ యొద్దు పొడవుఁజూచు
కొని బుదాయి కొట్టుచున్నావుకాని యొప్పటి కేమివచ్చునో తెరిసి
కొవుగదా రేపో మాపో నీ పాట్లు గౌద్దలికెఱుక' అని తగినట్లు
మాటి చెప్పేవు.

గి॥ తవకుదావెపొగదు , కొనునట్టేవానికి
దెరివిగలుగువాడు , తెలియుఁజేయ
గుట్టుమాలిపొగదు , కొనుపేఁకునకునూటి
క్షీట్టీవాకతువు , చెప్పలేదె॥

50. ఎద్దు, మేక

ఇక సింగ మొద్దును వెనుదగులుచుండెను. అప్పుడాయొద్దు
తప్పించుకొనుటకుఁ జైంతనున్న యొక కొండయొండలోనికి
బోయెను. అచ్చుటనున్న యొక బారకొమ్ముల మేకపోతా
యొద్దును లోనికి రాకుండ గదిమి యొగిరి పొడువఁబోయెను. దానిని
జాచి యొద్దు మేకా నీపోటు తనమును నీకేమాపించెదను; కొణి
యుప్పుదు పీఱుకొదు'' అని యింకొకచోటికిఁ పూతిపోయెను.

గి॥ వంతకోడుత నొకగౌవ్ , వారుతవదు
చెంతజేరివుఁజెనటేటి , ప్రంతసేయ
కొదమపింగంబునకు నెద్దు + బెదరిమేక
వట్టుగోరిషుచిముట్టి , ఖుట్టివదదె.

క। పిల్లి, ఎలుకలు

ఒక యింటిలోని యొలుకలు తమ్ముడు బట్టితినుచువచ్చిన పిల్లికిం దొరుకుబోక మిదైపెకిబోయి ప్రిందికి దిగుకుండెను. అది తెలిసి యూపిల్లి కాళ్ళు పాణిశాచిపెట్టుకొని వచ్చినట్లు వాలకము పేచెను. ఆ ఉత్కుస్గనుఁగొని యొలుకలు మఱి ప్రిందికి దిగుతేదు. అప్పు దాపిల్లి యఁకఁదన వాలకము చెల్లదనుకొని మఱి యొకచోటికిఁ తోయెను.

గ॥ ఇమ్ముఱింగింగఱి • వమ్ముకుండెడువాని
ప్రక్కమోషగాని • ఉక్కువదదు
తెలింగాలిగినమిదై • దిగనియొల్కుంకతఁ
మిల్లివాలకంబు • చెల్లినదియె.

52. గుర్రడ్డిగంట దుప్పి

ఒక యడవిలో నొక దుప్పికలదు. దాని కొక కన్ను గుడ్డి. కనుక నది తన గుడ్డికంటివై పెవరైన వచ్చి తమ్ముడు గొట్టివేయుదురపి యొంచి మున్నీబి ప్రీక్కుకా గుడ్డికన్నుఁ బెట్టుకొని మంచికన్ను డవి వైపునకుఁ దిర్చిప్పి మేయసాగెనుఁ కాని, కవికరమా దుప్పిని గడలిప్రక్కనుండియే వేఁటకాండ్రు తెప్ప యొక్క వచ్చి గుండుతోఁ గొట్టి చంపిరి.

గ॥ నేర్చుకోదఁదిరుగు • నేర్చినవఁడైవఁ
దనదుచావుదవ్వు • కొనఁగభేడు

కరిపై పు గృద్ది । కన్నిదుకొని మేయ
గదుసుదుప్పికస్వీ , గాచుకొనెనో ।

53. కుండైలు, పిచ్చుక

ఒక పెద్దదేగ యొక చెవులపిల్లని దన్నుకొని పోవుచుండెను. అదిచూచి యొక పిచ్చుక “ఏమింత చేతఁగావివాడవీ దేగవాతఁ బదినావు. దీనిని దస్తించుకొనలేక పోతివా!” అని యాసదించెను. అంతలో మతేయొక దేగ యాపిచ్చుకను గూడ కుగరఁదన్నుకొనిపోయెను. అవ్వడా పిచ్చుక “అయ్యు నాపోత రమే గదా నన్నింతచేసెను” అని యఱచుచుఁ జచ్చెను.

గి॥ చిక్కుకొనవాని + వక్కుటేకము మాని
వెక్కురించువారు + చక్కుబదు
గొప్పదేగనోటి + కుందేటి నెకనక్కు
మాదువిచ్చికపోగ + రూడిపోదె॥

54. ఎంద్రకాయల

ఒకచోట రెండెంద్రకాయలు తల్లియును లిల్లియు నడువేణొచ్చెను. అవ్వడాతల్లిపీత పెల్లతో “ఏమి పీకింతయాగదమాసేను నడచిన తెరువుననే సైవునున్నాడ నేలనడవవు!” అన్నకసరెను. అందుకాపిల్ల “అమ్మా వెనుకు నడవఁటోక. ముందు నకు నడచుతీరు సీవు నాకుఁ జూపించెదవేని నటులనే నడచెదను”

అని యనెను. అప్పుడా తల్లిపీత తానుచెప్పినచోప్పునఁ దానే నడవణాలక పిగ్గపడెను.

గి॥ తవకుగలినట్టి + తప్పురేయొరువకు
గటుగఱజాచిచెనటే , యఁగుచుందు
తల్లిపీత తవడు , పిల్లను నడవది
డిద్దుకొమ్మెటంచు , దిట్ట లేదే॥

క్ర. దొంగ, పిల్లవాడు

ఈక దొంగ యొకచోటు గొంతపొమ్మ దొంగిలించు కొని యొకమాతిచెంతకు వచ్చి పొమ్మ లెక్కపెట్టుకొనుచుండెను. అసూతిగట్టువనేయున్న వండ్రీండేండ్ల యాదుగల పిల్లవాఁ దొకఁ డా దొంగను జూచి గోలుపెట్టి యేడ్వసాగెను. వానిని జూచి యాదొంగ “అబ్బాయి యొందుకేడ్చుచున్నావు!” అని యందిగెను. అందుకా చిన్నవాడు “అయ్యో నాఱవయుంగరము దీనిలో బధిపోయెను. నాతండ్రీ నన్నుఁ గొట్టివేయును” అని వెక్కి వెక్కి మణిత విగ్గరగా నేడ్చెను. అప్పుడా దొంగ, యుంగరముకూడఁ దాను తీసికొనఁదలఁచి “పిల్లవాడాఁ యేమపు తూనుమ్మ. గదియలో సీయుంగరము సీకుఁదీసి యిచ్చెదను. వామూట సీగట్టుపై నుఁచెదను. చూచుచుందుమా.” అని సూతిఖోచికి గుబ్బాష ముత్తికెమ. తరువాత నాగదునుపేళ్లవ్వాఁచు దొంగపూర్వికుమూటు దవనెత్తిపై బెట్టుఁచి యొక పెద్దరాయి చేతఁబట్టుకొని సూతిపై పు దొంగిచూచి “ఓరీ దొంగవాడాఁ సీతీరు నేనెఱఁగు

దను. ఉంగరమున్నదేహో దానినిగూడ నెత్తుకొని పోవడలఁచి
సాపు. కాని, వట్టిది” అనిచెప్పి తనచేతిరాయి నాలోతు నూతిలో
ముగ్గి తేలుచున్న దొంగ నెత్తినై నెత్తినై చి పాతిపోయెను.
పిమ్మిత నాదొంగ సగముచచ్చి పైకెట్లులో వచ్చి “ఆహా! చేసి
కొన్నది కుడువక తీరునా!” అని విలపించుచు భోయెను.

గీ॥ తానె ఉక్కరియనుతెగు , లూనియొరుని
మోసపుచ్చుగు ఇనువాడు , మోసపోవ
బొల్లియేదుపునేడ్చెదు , పిల్లవాని
యుంగరముఁదీసికొనఁటోవు , దొంగచెడఁడె॥

56. వేలుపు, కళ్ళలుకొట్టువాడు

ఒకఁ డడవిలో నొక యేటియొరున నొకచెట్టు నఱకు
చుండెను. అప్పుడు వాని చేతి గొడ్డలి విసరువాటున వాని చేయి
దప్పి యేటిలోఁ ప్రదుళ్ళి లోఁతునీటఁ ఇదిశోయెను. అప్పుడు వాఁడే
మియును కేయఁకొలక గుండెకొట్టుకొని మొత్తుపెట్టసాగెను. అ
యొద్దు వేలు వినివచ్చి వాని నూరకొమ్మివి యేటిలో మునీఁగి
యొక బంగారు గొడ్డలికుసితెచ్చి “యాదిగో సి. గొడ్డలి” అని
చేత్తికోయెను. కాని, వాఁడుది తనదికొదనెను. పిమ్మిత వేలు
రెండవహోరి ముప్పుగి వాపియముఁ గొడ్డలిఁదీనితెచ్చి పుచ్చుకొమ్మ
నెనుఁఁ ఆప్పురు వాడు మిగుల వేదుకతో దానిపి బుచ్చుకొనెను.
అందేకు వానిపి వేలు మెచ్చి బంగారు గొడ్డలిఁగూడ వానికిచ్చ

పోయెను, పిమ్మటవాడు మణింత వేదుకతో నింటికివచ్చి యరుగు పొరుగులతో జరిగినదంతయుఁ శెప్పెను. అదివిని యొకఁడు తానుగూడ వొకబంగరు గొడ్డలి తెచ్చుకొనుటకై యదవికిఁ భోయ మునుపటి చెట్టుయొద్ద సీటిలో దనయినుపగొడ్డలిఁ బాణ వైచుకొని గోలగోలమని యేడ్వోదోగేను. ఎప్పటివరె వేఱువచ్చి యొక బంగరు గొడ్డలి సీటిలోమనిఁగి తీసి “ఇదియే కాఁ భోయ సీగొడ్డలి” అని చూపించెను. అందుకు వాడు తొందడతో “ఓను. నాదేనాదే” అని పుచ్చుకొనఁభోయెను. అప్పుడు వేఱువావితో “టరీ కల్లుటోతా, నీకే గొడ్డలియును లేదుపో” అని యగ పడక పోయెను. పిమ్మట వాడు “అయ్యా మొదలుఁటోగొట్టు కొంటిని గదా” అని వగచుచుఁ భోయెను.

గి॥ దధృరథవర్గి పెంపొండఁ, దలఁచకల్లుఁ
 భోతుతప్పక మొదటికి, మోనపోవ
 భొంకిబంగారుగొడ్డలిఁ, భొందఁగోరు
 వ్యాటి చెడుగొట్టు మొదలుఁటో, గొట్టుకొనడె॥

57. కొయ్య దేవర

ఒకనియొద్ద వొకకొయ్య బొమ్మివేఱుపుండెను. దానిని వాడు రేపు మాపులు తప్పు కొఱచుచుఁదనకెక్కు వ పొమ్మ కఱగఁజేయుమని వేదుచుండెను. కావి, యొన్నాళ్లకైనను దన కోర్కె నా వేఱు చెల్లిఁచకుండుటకు విసికి వాఁడా మొరటి దయ్యమును దుడ్డుతో జిత్తుచిత్తుగఁ గొట్టెను, అప్పుడా బొమ్మ

కరుపులో మిగుల బంగారు కానులు దౌరికెను. అదిచాచి వాడు “టీ మొంది దయ్యమా నీకుఁ దగినట్లు చేసినప్పుడు కోరినదాని కండె నెత్తువ యిచ్చినావుగద” అని నవ్వుచు సొమ్ముతీసి దాచుకొనెను.

గి॥ ఎంతచిమాయ కొన్నఁగు + సింతవినక
మొత్తబయినప్పులొంగును + మొందివాడు
కారిచివేడిశవినకుండు , కొయ్యవేఱు
మొదఁటదినప్పు బంగారు , మొత్తమిదఁడె॥

58. గాదిదె ముద్దు

ఒకఁదొక చిన్నకుక్కపిల్లనుఁబెంచెను. అది వానితొడపైవి గూర్చుండి వానిమూతి నాకుచు వానికి ముద్దు చూపుచుండును. అదిచాచి వానివాకిలి చెంత తిరుగులాడు నొక గాదిదె తనలోఁ దాను “టిహో వీఁడికుక్కపిల్లకింత ముద్దుచూపుచున్నఁడు. నన్నెల ముద్దు చేయుఁడు, నేనుఁగూడ దీవివలె వాన్నివై తెగుఁ బ్రాకి తోకనాదించుచు మూతినాకి ముద్దు చూపెదను” అని యొంచి తోకమట్టనెత్తి కూయసాగి వాని యొద్దకు పరుగిది ముందుకాట్లు వావిపై బెట్టి ముద్దు గునువఁటోయెను. అప్పుడు వాఁడేమియును దోఁచక యొద్దనున్న వారిచే దానిని బదమోదిం చెను. పిమ్ముట గాదిదె “అయ్యా దెబ్బయోని తెచ్చుకొంటివి గద” అని యూర్చుచుటోయెను.

గి॥ తనకుదగని సాటిఁ + దలపోసిచెల్లవి
చనువుచూపటోవు , చెనుటిచెడును
కుక్కాపిల్లసాటిఁ , గోరుచుగాడిదె
ముద్దుగునియటోయు , మొత్తఁబది॥

59, మేకపిల్ల, తోదేలు

ఒక మేకపిల్ల యింటికొప్పుపైకెక్కి క్రిందనున్న యొక
తోదేలునుజాచి నోటికివచ్చినటు తిట్టుచుండెను. అప్పుడు తో
దేలు దానితో “ఓరా నోటికి వచ్చినట్లు యఱచుచున్నావు. ఏది
కాదీతప్ప సీవున్న చోటు వివ్యంతచేపెను” అని పరిశ్రమాయొను.

గి॥ అంతివావికెణ్ణు + వగు పార్చుపగల్లివ
దిమ్మువత్తీయొరులఁ + దిట్టుచుందు
ఇంటికొప్పుమీద , కెక్కుతోదేటిపై
మేకపిల్లమిట్టి + మిట్టిపదది॥

60. మిదుత, చీమ

ఒకమిదుత వేసవియందుఁ బాటువడక హాయిగఁ బాటల
నాటలఁ భోర్ధుపుచ్చి పిమ్ముటఁ జలిసాగినతోడనే గడగడ వడఁ
కుచుఁ దిందికై నఱుచోట్లుచూచి యేమియుఁగానకయొక చీమల
పుట్టకడకువచ్చి తనకు మేతకై యొకగింఱ యిందని చీమలను
వేడెను. అప్పుదొకచీమ “అయ్య కూడుకూరిఁ యిప్పటికి
దాచుకొనక వేసవినంతయు నాటపాటలఁగడపినావు. కనుక

నిప్పుడు నీకుఁ గూడు పుట్టినేరదు. నీవని “పస్త్” అని పుట్టిలోనికిఁ దోయెను.

గీ॥ మీదుతలఁఫుమాని . మిగుల సోమరియయ
తిరుగువుట్టివాడు . తిన్నబిడడు
కూడుకూర్చు తటేని , గూర్చుకాడుచుణూల
పాడుమిదుత చరిని . బస్తుపదదె॥

61. నక్క, కోడి

ఒక కోడి యొకపొడవు చెట్టుపైనుండి ఉన్నానెను. అకూత విఫి యొకనక్క యూచెట్టువగగరకువచ్చి తలయై త్రి కోడికోఅన్న విన్నెన్నాళ్ళకుఁ జూచితిని. నీకూతవిని యొన్నియో పనుల మాను కొని సీతో నేన్నము కట్టుకొని పోదహని వచ్చితిని. ఏంటివా ఏంత. ఇప్పుడు నక్కలు, కుక్కలు, కోళ్ళు మొదలగువాయన్నియు నొకదానితో నొకటి చెలిమిగా నుండుటకై కట్టుభాటు చేసికొన్నవి .కాఁచట్టియే నీ నేన్నముఁగోరి వచ్చినాను. ఔమ మూన్నాళ్ళ ముచ్చుటగడ యూబ్రితుకు. ఇందులో మనలో మనకు జగదములేల. కిరీందికిదిగుమా నాయనా విన్నాకమాయ ముద్దుపెట్టుకొని పోయొదను” అని పిలిచెను, “మంచిది” ఆపి యూకోడి యూకొట్టుచు మొదవంచి యింకొక వైపు వరికించుచుండెను. అప్పుడు నక్క “ఎమా చూచువ్వావు” అని యిఁగెను. అందుకాకోడి “మతేమియుఁగాదు కాని మనవేఁటకుక్క నేన్న ముఖు చూచితివా సీకొఱకు కాటోఁలు నెంభ భొందఱగా వచ్చు

చున్నవో” అని యనెను, అది ఏది నక్క “పూర్వా సేవికఁ బాణిపోవలెను. ఆ కట్టబాటు వేటకుక్కలకు దెలినెనో లేదా” అని దఱ్మన పాణిపోయెను.

గి॥ తగవులొరులకొఱకుఁ + దా, జెవ్పుచుండును
గాని మోసగఁడు తానుగవఁడు
తవదు చెలిమిచేయు + మని కోడికోవక్క
మదివి వేటకుక్క + కడలిపోదో॥

62. గడ్డిమేట్టిపై నున్న కుక్క

ఒక కుక్క గడ్డిమేట్టిపై + బిథుకొనెను. గడ్డి మేయుటకై యొక యొద్దక్కదికి పచ్చెను. అప్పుడాడుక్క యొద్దును గడ్డిమేయ ఏక కణవఁటోయెను. అందుకాయొద్దు నొచ్చుకొని “ఎంత యోర్వీ లేవిదానవు. ఇనలేని మొత్త సీకెందుకు” అని యింకొకచోటికిఁ టోయెను.

గి॥ కవకుఁ బావికిరావి + దావినైనఁజెనఁటి
యొరుటదీయుజాచి + యోర్వీలేఁడు
ఎద్దగడ్డిమేటి + యొద్దుకురాగవి
కనరికవరి కుక్క + కణవఁటోదె॥

63. గువ్వ, దేగ, టోయ

ఒక గువ్వ నొకదేగ తన్నుకొనిపోవుచుండెను. అప్పుడ గువ్వదేగతో “అయ్యయో తల్లికొక్కఁడను. నన్ను జంపకు”

అని మొత్తపెట్టకొనుచుండెను. కాని, దేగ వినకుండెను. అంతట
బోయఁదొకఁడా దేగనుఖాచి కోలతో నేలను గూర్చెను. పిమ్మట
గువ్వ పాణిపోయెను.

గీ॥ తనకుగ్రిందివానిఁ, దాగొత్తఁబోయినఁ
దనకుమీరివాడు + తమ్ముగొట్టు
గువ్వనాడిసితమ్ము + కొనిపోవదేగను
బోయఁదొకఁడచంపి + పోయెగాదె॥

64. చీమ, గువ్వ

ఈక చీమ యేటఁబహి కొట్టుకొనిపోవుచుండెను. అమీరద
నెగిరి పోవుచున్న యొక గువ్వ యూ చీమను గవికరించి
ముక్కునఁ గఱచి యైత్తి యొడ్డునఁ బకపేసి యూచెంతనేయున్న
యొక చెట్టుపై వాలెను, ఆ చెట్టు దిగువ నొకబోయ పొంచి యూ
గువ్వ మెడకురిఁ దగిలిఁచఁబోవుచుండెను. అది చూచి యూ
చీమ దబ్బనవచ్చి వానితోఁ దొడలోఁ జింబుక్కునఁ గుట్టప్పు.
అప్పుడు వాడురికొయ్యెను విదిచి గోకుకొనుచుండెను, అంతట
గువ్వ యూ చప్పుడు తెలిసికొని యెగిరిపోయెను.

గీ॥ తానొరువిగావవొరుడును + దన్నుగాచుఁ
గావగవికరమెల్లెడ + మావవలయు
సీటోమండి తనుఁ గాచు + మేటగువ్వ
వలముబిదసీకచీముఁ కా + పాడలేదె॥

65, దేగ, కాకి

ఒక దేగ యొకగాత్తెపిల్లను దన్నకొనిపోయెను. అది యొక కాకి చూచి యా దేగవలె తాను గూడ చేయ వేదుకపడి యొక పొతేలును గోళ్ళతో నెత్తుతోయెను. అప్పుడు దాని కాగ్గు పొతేలు బొచ్చులో, జిక్కుకొనెను, గనుక బైతెగరలేక షెక్కులు విదల్చుకొనుచుండెను. అదిచూచి యా గొత్తెలకాపరి యాకాకిని తట్టి తనపిల్లల కాటకోఱ కప్పగించెను.

గీ॥ గొవ్వవానిపాటి॥ , గోరి కొంచెమువాదు
చేతకానివవి . జేయజెడుమ
పెద్దఁఁగ గొత్తె . విల్లనె త్తిన వది
చేయఁఁపుకాకి . చిక్కువదదో॥

66. పెంపుధు చిల్క

ఒకఁదొక చిల్కను బొచెను, అది వానివలన మిగులు గూర్చికోఱ జూడఁజియును గూటినుండి తప్పకొని యెన్నుడు పైకిపోవుదునాయి చూచు చెల్లో యొకనాదు పెంచినవాని కవ్వాళంగి గూటినుండి తప్పించుకొని యడవికిఁ బాణిపోయెను గాని దావివింత తీరుమాటల కలవాటుపుడని యథవిపిట్టలు దావివి దమలోనికి శేరనీకుండెను. కనుక నది యొంటిగఁ దిరుగుచు గారివానలకుఁ బాలై యాకలిదప్పికలకు లోనై “నన్నుఁ ఛెంచు వాని పార్చున హాయిగనుంచక కోరి ముఖుతెచ్చుకొంటినిగద” యుని మిలపించెను.

గీ॥ తన్నుగాచువాని + దాపునువిడనాడి
 తిరుగబోవువాడు + తిన్నబదు
 తన్నుభేంచువాని + దప్పించుకొని చిల్క-
 పెకిటోయి యదుమ + పాతఁణదదె॥

67. కాపువాడు, వాని కొదుకులు

ఒక మునపిక్కాడ్వాడు చచ్చిపోవనపుడు తనకొదుకులను
శేరించి “అన్నారా మనతోటలోఁ గొంతసామ్మణి మీకై
వాచినాను. మీరు తోటను గలయ్యఁ ద్వివ్యదరేని మీకది యైన్న
చీకైన దొరుకకమానదు” అని చెప్పేను. పిమ్మట వానికొదుకులు
తండ్రి మాట చొప్పున నానాఁడుందోటనంతయుఁ గలయు
క్రిష్ణచు వచ్చిరి. అందువలను దోట బాగుపడి యేటేట
మిగులు బండుధువచ్చేను. ఆది చూచి తమ తండ్రి తమక్క
సామ్మణిచ్చటను దాట లేదనియుఁ దాము పాటుపడి తోటనంతయు
మన్న బాగుచేసికొనుటచే నింతరాబడి కలిగెనవియును గాఁప
కొదుకులు తెలిసికొని మణింత పాటుపడి బాగుపడిరి.

గీ॥ పాట్లవదినట్టి వారికిఁ , తేటులేడు
పొమ్మవారికిఁగయగు నె , చోసునైవఁ
తండ్రిష్టాటయవిని తోటుఁ , దృవ్యుక్తవ్య
కొడుతులందఱుకోరికుఁ , బదయలేదె॥

పీ. మునివాడు, కొడుకులు

ఓక ముసలివ్వని తేడ్దురు కొదుకులుండిరి. వార్కరితో

వొక రెల్లపుడు జగదము లాడుచువచ్చిరి. అది చూచి యూ మునలితండ్రి వారినందణి జేరఁబిలిచి యొక్కొక్కని చేతో కొక్కొక్క వంటకట్టిపెచ్చి విఱుచుమనెను. అప్పుడు వారండతె వని చేతనున్న కట్టిపొందు చులకగా ముక్కలు చేసెను. పిమ్మట వారి తండ్రి యావిఱువఁబిన కఱ్ఱలనే మొపుకట్టి యొక్కొక్క క్కవి విఱువునీ చెప్పెను. కాని, యొక్కదైనను మొపును వంపఁజాలకపోయెను. అంతట తండ్రి వారితో “నాయనలారా, చూచితిరా విడిగనున్నకఱ్ఱ విఱువఁబిదెను. కాని కఱ్ఱలన్నియుఁ గలసి యున్నప్పుడొకరైన విఱువఁగలిగి వారా! కాఁబిట్టి ప్పులో మారు పోరుపెట్టుకొని విశువదునప్పుడు విడికఱ్ఱలపటె మీరు చేటుఁగాంతురు. మీరందఱును గలిసి పొత్తుగానున్నయెడ మీకె వ్యారును గీరుగులుగఁజేయనేరరు” అని చెప్పి యొప్పిఁచెను.

గీ॥ కూడికట్టుకటు + కొని యుండువారల
కెందునైవఁగీరు , చెందఁఁదు
ఓంటేవిఱువఁబిదెన , నంటకట్టిలుకట
పెనపియున్నయపుడు + విఱువఁబిదెనె॥

ట్రి. ఏదుపంది, పాములు

ఈక యేదుపంది యుండఁజోటులేక పాముల బోరియ యొద్దకు పోయి యాహాములను దనకు చోటిమ్మివి వేషుకొనెను. అందుకాపాములు వల్లెయని దానిని దమయింటనుండ విచ్చెను. పిమ్మట యేదుపంది శనమళ్ళు విప్పి చెలరేగి తిరుగఁజొచ్చెను.

అప్పుడు పాములభ్యాయు “ఏమిది నీవలన మాకుఁ జాలా యిబ్బంది కలుగుచున్నది” అని యేదుపందితో వనెను. అదివిని యూ పంది “సరిసరి యెవరికిబ్బంది. నేను హాయిగానే యున్నాను. ఇబ్బంది గలవారిక్కడ నేల యుందుర్చి” అని గదిమెను.

గీ॥ కొర్త తనే ప్రకాశి • గుట్టెఱింగక వమ్ము
యిరవు విచ్చువారు • చెఱపుగొంద్రో
ఎదుపందితోక • నెవసి పాములు తమ
య్యాల్లనిచ్చివిదవ • నిదుము గొనవై॥

70. అంకాపరి. పులి

ఒకఁదావులను బీళుపై మేఘచు నవ్వులాటకై పులిపులి యని యఱచుచుండువాడు. అదివిని చెంతనున్నవారు పరు గిడుచు వచ్చువారు. అదిచూచి వాడు “లేదు నవ్వులాటకై యట్ల ంటేని” అని చెప్పుచువచ్చేను. ఇట్లు కొన్నాళ్ళు జరుగుగా వొకనాడు విక్కముగఁ బులియేవచ్చేను. అప్పుడు వాడు మునపటివలే బులిపులి యని కూయసాగెను. చుట్టుప్రెక్కల నున్నవారలెప్పటి యఱపేగదా యని యూరకుండిరి. అంతట వాజిని బులి యైత్తుకొనిపోయెను.

గీ॥ నవ్వులాటకనుచు • నలుగురితోఁగల్ల
చెప్పునట్టేవాడు • మున్నఁతోఁదుఁ
పొంములోఁవఁబెద్ద • పురిదిగె విచొఁతు
లాదుకాఁష తుదకు • కీడు గనఁడై॥

71. చెవులపిల్లి, తాఁబేయ

ఒక కుండేలొక తాఁబేయతో “ఓయి కదలరేవు. మొదల
రేవు. నాతోఁ బరుగె త్తుగలవా అ కనుపదుచున్న చెరువునీను
ముందెవరు త్రాగిదరో వందెము వేసికొందమా” అని యొగతా
భిగఁ బలికెను. అందుకాతాఁబేయ చిన్నబోయి “నీతో బరుగెత్తు
గలనా! ఇని చూచెదము” అని చెర్యుకదకు గుసగుసలాధుచుఁ
ప్రాకసాగెను. ఆప్పుడా చెవులపిల్లి “ఇదెంతవచి యొక్కుడాఁ
ఖునఁ జేరెదను. దీవివరెనే ప్రాక వక్కులైదు గదా. కొంచెము
హాయిగఁ బండుకొని పిమ్మట దీని నోడించెదను. ఇహాహా
యదెట్లు ప్రాకులాధుచున్నదో” అని నవ్వుకొనుచుఁ జెంతనున్న
యొకపొదలోఁ బదుకొనెను. పిమ్మటఁ గొంతసేపటి కా తాఁబేయ
చెర్యుకదకు చేరి వెన్నుఁ దిరిగి చూచి కుండేఱు రాకుచుటకుఁ
శొంగుచు నీటిలోఁ జ్ఞాణించడెను. మఱ్ఱుకొంత తదవునకుఁ
ఛాదలోఁగూర్కు పెట్టుచున్న కుండేఱు మేల్కుని కన్నులుమిలిమి
కొపుచుఁ జ్ఞాగుచెంగున దాటి చెరువుడాఁపునకు వచ్చెను. అప్పు
డదివణకే చెర్యాపీటిలోఁ జ్ఞాచ్ఛినతాఁబేయ కుండేటినిఁషాచి
“ఓహా! పదుకొన్నావా! వందెము మాట మఱచినట్లున్నది. ఇఁక
వెన్నటికిని నావంటి చేతకానివాని నెకనక్కుమాడకు” మని సిగ్గు
పదునట్లు చెప్పెను.

గి॥ చేయలేకపోదు – నాయనికాగున్
సేయవఁదువచివి , జేయలేదు

చెవులపిల్ల తదవు , సేసి తాఁబేటితో
ఒన్నిదంబువేసి , తిన్న ఉడినె॥

72. అంగూరుతోఁట, లేది

కొండతోక లేదిని వేటాడజ్ఞాచ్ఛిరి. అది నల్యవైపులఁ
శరుగిఱుచుఁ దుదకొక డాకతోఁటలో దాఁగుఁఁనెను. పీమృతు
వారు దానికొఱకంతట వెదకుచుఁ గానక పోయినదనుకొవి ..యూ
అంగూరుతోఁటప్రక్క తోర్చివనే ప్రోవుచుండిరి.అంతట లేది జంకు
తీరి మెల్లమెల్లగా డాకయాకులను నములస్తాగెను. అ సదిఁగని
పెట్టి యూ వేటకాంచుర్చి లేది యక్కడనువ్వుదవి యొంచి గుండు
తోఁ గొట్టిరి. ఆ దెబ్బతిని యూలేది “అయ్యో వన్ను దాఁచిన
అంగూరునే మేయుటచేతఁగదా నాకింతమూడెను.” అని యేద్దుచుఁ
ణచ్చెను.

గి॥ తన్నుగాపాదు వావికిఁ , రగిలి కీడు
నేయువాడు తనంత నె , చేటుఁఁందుఁ
దన్నుబ్రాతికించిగాచివ , డాకయవక
మేయసాగినలేది చా , నేయఁఁదదె॥

73. తాగుఁబోతు

ఇకఁడు ప్రాగుఁబోతయి యొడలెఱుఁగక తిరుగుచుండెను.
వానియాలు వానికెంత మంచిగా చెప్పినను వాడు వినకుండెను.
ఖధియేళుకనఁడు వాడు తార్గి క్రిందఁడి పొర్కుటఁజూచి వానిని

గాటియైద్దకు, గౌనిపోయి గోతలో దిగ ఏదిచి యొద్దుననే కూర్చుండెను. ఏమ్ముట వాడు కొంతనేవటికి గొంతెందిపోవు చున్నదఱి యుడచెను. అప్పుడామె “యేమికావరె” నవి యడిగెను. అదివిని వాడు “మజీమియు నక్కాళీరేదు. కాని ఖిడ్డెశు కర్లి చెవరవా” అవివేదెను అందుకు నవ్వియామె “గోతఁబెట్టెయైన విన్నుఁ గుదుర్చలేక పోతినిగదా” యని వానివింటికిఁ దోద్కాని పోయెను.

గీ॥ తగవియంవాటువడిహాట్లు , మిగిలినట్టి
వానిషురలింవ నెవ్వారి , వతస్గాదు
గోతలో , బెట్టుయైవను , నాతిషుగని
త్రాగుభోతుదనమునకు , భాగుగపెనో॥

74. గొడ్డలివంతు

ఇద్దణొక యడవిలో నడచుచుండిరి. వారిలో నొకఁడా దారిలో నొకగొడ్డలినిజాచి “ఇదిగో నాకొక గొడ్డలి దొరికెను” అనెను. తక్కువవాడు వానితో “మనకొక గొడ్డలి దొతీకెననుము” అని తనకు వంతిష్టునెను. అందుకు రెండవ వాఁడొప్పుకొనక జగడమాడుచుండెను. ఇట్లుండఁగా గొడ్డలి వాడు “ఎవడది వా గొడ్డలి నెత్తికొని పోవుచున్నాడు!” అని కేకలువేయుచు వచ్చుచుండెను. అప్పుకు గొడ్డలినంకించు కొన్నవాడు రెండవ వానితో “ఓరీ మనమైకెవఁదో పోట్లాటకు వచ్చుచున్నాడు. ఈ గొడ్డలి వాడు కాఁథోలు” అని యా గొడ్డలిని గ్రిందఁడ

వేనెను. అదిపిని రెండవవారు “నీతో బోట్లాటకు వచ్చుచున్నారు గాని నాతోగాదుఁ గొడ్డలి పీకుగదా దొణికెను” అనెను. అంతట గొడ్డలివారు యిద్దరకును షైరియొక చెంప పెట్టుపెట్టి గొడ్డలిని దీసికొని పోయెను. అప్పుడు వారిద్దఱు నొకవితో నొకరు “అయ్యా సన్నసన్నగా గొడ్డలిని వంతువంచి పెట్టుకొనక జగద మాడి దెబ్బలవంతు తెచ్చుకొంటేమి గదా” అని వగచుచుటోయిరి.

గీ॥ మంచిచెద్దలొక్కు , మాధ్యమ ఇరికాండు॥
వంతువంచుకొనక , టాగుపదరు
దారివదచుణట్టు , దారులు గొడ్డలి
కొఱకుపోరిచెంప , పెట్టుతినరె॥

75. తెప్పవారు

చేపలు పట్టువాడొకఁడు నీళ్ళరేవున కెగువఁజేపలు పట్టుట్టకై సీరరికట్టి కలంచుచుండెను. క్రిందిరేవున నున్నవారండ తెంత చెప్పినను మానక “నాకు దోచినట్లు నేఁజేనెదను. నేఁజేఁ పలు పట్టకుండ నద్దుటకు మీరెవ్వురిఁ”ని కసరెను.

గీ॥ తవకుమేలుకలగు , నని వయ్యారికిఁ
జెతుపుసేయుచుండుఁ , జెవఁటివారు
మీను దొఱకునంచు , మీఁదిరేవువపీరు
బెస్తువాడు కలియుఁ , బెట్టేపోఁడె॥

76. కోదిపెట్ట, పాముగ్రుడ్లు

ఒక కోదిపెట్ట కొన్ని పాముగ్రుడ్లను బొదిగి పిల్లలు
చేవెను. అపిల్లలూ కోదినే కణచి చంపెను.

గి బాగుచేసినట్టి , వానిపేశంచక
చెద్దవారువాచి , జెతుచుండ్రు
కోదిపొదుగుభాము , గుర్తుతు పిల్లలై
పెంపుషాచి దానిఁ , ఇంపిపోవె॥

77. ఒట్టు

ఇద్దఱు కుళ్లవాంగ్రోక కజ్జిమువాని దుకాణమునకుఁ తోయ
బేరము చేయుచున్నట్లు మాట్లాడుచుండిరి. వారిలో నొకఁడు
రెండవవాని చేతికి సన్నసన్నగా నొక యప్పము విచ్చెను, వాడు
తన కచ్చలో దానిని దాచెను. అంతట నాయంగది వాడు తన
యప్పములు లెక్కపెట్టుకొని యొకటే గావక యా పిల్లల
వైపుతిరిగి “యేదీ నాయప్పము దొంగలించినారా” అని కను
లెఱ్పు చేవెను. అప్పుడు యప్పము దిసినవాడు తనయౌద్ద
నప్పము లేదనియు రెండవవాడు తానాయప్పము దిన లేద
నియు నొట్టుపెట్టుకొచిరి. ఆ మాటలు విని యంగదివాడు
“మీయొట్లు ఛెల్లనేరవు, మీ మాటలే మీరు దొంగలని చెప్పు
చున్నావి.” అని వారిబట్టలు తడిమితనయప్పమును లాగుకొనెను.

గి॥ మొససియానుట్టపైచెట్టు + కొనెడివారి
కల్ల లిసుమంతమైనను + జెల్లఁఁఁఁోవు

ఒదిగియవ్వము దొంగిలి + యొట్టువేసి
కొన్నబడుతలదబ్బుల + తెన్నటదెనె॥

78. దారికడ్డలాయి

ఒకచో నీళ్ళరేవునకుఁబోవు దారికడ్డముగ నొకరాయి
యుండెను. అది కాళ్ళకుదగిలి రేవునకుఁబోవుఁపరంచఱను బడు
చువచ్చిరి. ఒకడు దానిని బెఱికి యా దారిలోనుండి తొలగించి
పాఱవేనెను. పిమ్మట వానినందఱను మెచ్చిరి.

గీ॥ దారికడ్డమైవ + దానినేర్పారి
మిగులఁదోలఁగఁదోరిపి + పొగడఁబడును
వీళ్ళరేవుచెంతఁ గాళ్ళ + కడ్డగురాయి
బెఱికివై చువఁడు + పెంపుఁగనుఁడె॥

79. మున్నీరు త్రాగుట

ఒక చదువుకొన్నవాఁడు తప్పుఁద్రాగి యొచయ మఱచి
“నేఁద్రాగినంత నెవరైనఁ దార్చిగఁగలాఁ?” డుని యఱచు చుం
డెను. అప్పుడోకఁడు వచ్చి “అయ్యా యా యూరిలో నందఱ
కన్నను మీరు గొప్పవౌరై యుండిఁచు మేరుటిఁ మాటలాడు
చున్నారు. ఎంత తార్చిగఁగలయ్యి?” అని యఱగెను. త మాటకు
శ్రాగుఁబోతు పెద్ద “కచల్చినై నొఁగ్గుక్కఁలో” ద్రాగెనను.
పీరియెదుటఁ బుదెము వేనెవహా? తిర్చిగఁజెప్పా. సన్నెఱుఁగవా?”
అని యందరియెదుటను దాను మఱనాఁడు సముద్రమును శ్రాగు

టకుఁ బండమొప్పుకోనెను. మఱునాదందఱును వింతజాచుటకై మూర్కమూర్కలుగ మున్నీటి దగ్గరకుఁటోయిరి. అప్పుడా చదువుకొన్నప్పఁదేమియుఁ దోచక తన నెచ్చలికాని యొద్దకుఁటోయ “టిరి యేశి వేయుదునుఁ నేనేమన్నానో నాకుఁ దెలియదు. ఇప్పుడు నేను కడలిని ధాగవలెనఁట, ఆట్లు చేయకుండినచో జరిగిన మాటచొప్పున నా యిల్లు పుచ్చుకోనెదరఁట. నాకేమిదారి” అని మొఱ్ల పెట్టిను. అందుకానే స్తుకాఁడు “జడియకు. కడలిచెంత్కుఁటోవుదమూరా. ఏటిసీను కలియని యచ్చకడిలి నీరిచ్చినచో మున్నీటి నంతయుఁ ద్రాగెదనముము. కడలిసీరంతయుఁ ద్రాగుటకుఁ గదా పండిము వేషితివి” అని యొత్తుచెప్పి వారి నందఱయొదుటకుఁ దిసికొనిటోయి తాను జెప్పినట్లనిపించెను. అప్పుడందఱును మణేమియు నన లేక నవ్వుకొనుచుఁ టోయిరి.

గీ॥ ఒడలెఱఁగక తార్చిగిన + వెదగు తవక
చేతికానట్టి వసులను + జేయటోవు
తమ్ముదాదెలియకయున్న + తార్చిగుటోకు
తగిలి మున్నీటి నెంతయుఁ + ధాగఁటోదో॥

80. రౌతై గంవ.

ఒకఁదూరికిఁ బ్రోవనెట్టుకొని యిరువురు కూలివాండ్రీను విలిచి “యాబంగారు పెత్తె నొకఁడును, ఈ రౌతైగంవ నొకఁడును మోపికొవిరండు” అని చెప్పేను బంగారు పెత్తె మోయుటకై వేడుకవడి దబ్బున నొకకూలివాడు దానినెత్తుకొనెను. రెం

దవవాఁడు కిటుకు తెలిసికొని రోటై గంపను దానెత్తుకొనెనుఁ
విమృట నానాటికి రోటైగంప తఱుగుచు వచ్చి దానిమోయువానికి
మిగుల జూలకన యయ్యెను.

గి॥ ఉర్చిమీఁడు తెలిసి , యుండెదువానికి॥
గలుగుచిక్కు తురకు , గెలగఁఁడోదు
రోటైగంపమోయు , వట్టివాచికినది
యరుగనరుగజూలక , వయ్యేగాదె॥

81. పొదుము డబ్బి - ముక్కద్దము

ఒక ముసలివాఁడు చదివిచదివి పొదుముప్పుపట్టి డబ్బిపై
ముక్కద్దముంచి పీయ్యకొనుచుండెను. అంతటఁ పొదుము డబ్బి
ముక్కద్దముతో “చాలుణొలు-దిగుదిగు-వానికిఁ దెలియదుగాని
పీ వెఱుగవా! నాకంటె సీ గొప్పయేమి! ఇదిగో చూదు నాపని
వచ్చివప్పుడు నిన్నేలాగూడలాగినాఁదో - నేనేలేకున్నచో వావికి
దెలివియెక్కది!” అని గద్దించెచు. అదివిని ముక్కద్దము “కూ
యకు కూయతు నేనేలేకున్నచో వాఁడు చూచుతెట్టుఁఁ వనిలేక
విన్నులవాటు చేసికొన్నాఁడు సీ కంపునకు నీ పొంపునకుఁదోదు
పీకుఁ బెద్దమాటలేలి!” అని బిదులు చెప్పేను.

గి॥ నేనెగొప్పనాకు , నేనెగొప్పయటంటఁ
దపిలిపోరుచుందుర్చు , తగవివాందుర్చు
మొనసిపొదుముదబ్బి , యును గంటికోదును
వళ్ళిజగరమాద , నెత్తుకొవమె॥

82. మేక పెంచిన గొత్తెపిల్ల

ఒక సక్క మేకలమండకుభోయ చుట్టు తిరుగణ్ణో చెపు. మేకపోతులు కాష్కానియుందుటచే దానికి వీఱకాలేదు. అప్పుడది యాహందలో నెగురూచున్న యొక గొత్తెపిల్లను జూచి “ఎంతశెలివిషాటినచానట్ట - నీ తల్లినివిదిచి యక్కడెందు కున్నావు - నీ తల్లియొద్దకు నిన్ను రిగపెత్తెదను రా” అనిపిలిచెను. అమాటకాగొత్తెపిల్ల “కొంటెనక్క నీనెనరు నాకెఱుక, అయిన నదిగితివి కనుకఁ జెప్పెదవిను. నన్నుఁగన్న దెవతెయై నను నన్నుఁథెంచిన మేకయే నాట విక్కమగు తల్లికద” అని తెలియిఱుచెను.

గీ॥ మంచిశాఖుతన్నుఁ , బెంచినతల్లిన
గన్నతల్లికన్ను , గదనసేయు
గొత్తెపిల్లతన్ను , గొనిపెంచుమేకను
గన్నకల్లికన్ను , నెప్పులేదె॥

83. జబ్బపదినగద్ద

ఒకగద్ద దానిచిన్న తనమును దప్పులఁజేసిచేసి తుదకు ముసలితనమనందు ఏసుల జబ్బిభో దీసికొనుచు దనకన్న మగ గద్దనుబిలిచి “అన్న చూచున్నావగద - నాజబ్బ హూటహాటకు బెరుగుచుండి నాచిన్నవారు నేనునడచిన తప్ప నడత వాకింతచేనెను. ఈ దాపునసేయున్న వేల్చుగుదియొద్దకు

బోయినా తప్పులను మల్కుఁచి నాజబ్బుఁగుదిర్చి నన్నుఁ గాపాడుమని నామనవిగా వేడుకొవి రమ్ము” అని చెప్పిపంపించెను. తండ్రి చెప్పినతీరును జీస్కుగద్ద గుడికిఁతోయి వేబ్బుతో మనవి చేసెను. అందుకు వేల్పు “ఓరీ చేసికొస్కుది కుదువక తీరథని నీతల్కుడితోఁ జైప్పుపోఁ” అని నెలవిచ్చెను.

గీ॥ తెలిసియును దప్పుదారిని , దిరిగిమువ్యుఁ
బొందువానిని గావంగుఁ , బోవరెవరు
తప్పువర్తతలజబ్బునుఁ , దగుఱగద్ద
కావుమనివేడ వేలుపు , కావజెనెనో॥

34. చెట్లు, చెట్లు నఱకువాఁదు

ఒకుఁ దడవికి, బోయి తనగొడ్డలికొక కామనిమ్ముని చెట్లు వేడెను. “ఇదెంతపని” యని యని వానికొక చేవకొయ్య విచ్చెను. దావిని వాఁదు తనగొడ్డలికమర్చి యా చెట్లనే నఱకుఁ జొచ్చెను. అదిచూచి యాచెట్లవ్వియు “అయ్యా మన వేలపెట్టి మనకన్నే పొదుచుచున్నాఁడు” అపి వగవసాగెను.

గీ॥ వగతుఁడైనవానిఁ , బరికింపలేక మేక
సేయున్నట్టివారు , చేటు(గొందు)
గుట్టుతెలియలేక , గొడ్డలి కొఱకున్న
వట్టువిచ్చుచెట్లు , పాట్లు పదవె॥

85. వేఱపు, ఒంటె

ఒక లొట్టిపిట్ట వేఱపు “ఇత పెద్దదావిగా నన్ను బుట్టించినావు ఈని నాకంటేఁ బదింశలు చిన్నడైన చిట్టపులికిఁ గూడ నేవెతువలసి వచ్చేను. గోళ్లు, కోతులు లేనందునగదా నాకింతఃప్రాప్తెను. కౌరాట్లు నన్ను మన్నించి పులికవలె గోళ్లు కోతులు నెనుమువలె “గొమ్ములనుగూడ నాకీరాదా” అని వేడెను. అది విని వేఱు “ఓలొట్లియా! ఉన్నదావితోదవియక యన్నిటికంటె నెక్కు-వగా నుండఁగోరితివి కనుక నీకిఁతటినుండి చెవులకూడ మొందియగును” అని సెల పిచ్చేను.

గీ॥ పొందఁజాలవికోర్కెను + బొందఁగోరు
స్తోవఁడుండుసధిచెద + గొట్టుకొనును
గోళ్లగోతుగొమ్ములుం + గోణయొంటె
చెవులరెంటువడా మొండి + చేసికావడె॥

86. ఎద్దు, దూడ

ఒకదూడ దున్నకొనుచున్న యొద్దునుజూచి చెంగుచెంగున. దాటుచు “చీచీ యా కూలిబ్రతుకు బ్రతుకుటకన్న ఈవు మేలు. చూదు నా మెదకు మువ్వులుకట్టి వన్నెత చుద్దునేయుచున్నారో” అని పోతరముగాఁ బిలికెను. అందుకేమియు ననఁజాలక యొద్దు తంపంచుకొని పచినేయసాగెను. మణికొన్నాళ్లకూ దూడను గల వారు దానిని దనయూరియమ్మై వాకి వేట ప్రొక్కుకొని గురికిఁదిపికొని పోవుచుండెను. ఆ యొద్దుకూడ పొలమునకూ ధారి

నేపోవుచు దూడతో “ఓరీ యింక చూచుకో నీ ముద్దు-మజీయొక గదియలో విన్ను గొడ్డలి ముద్దు పెట్టుకొనును. పాటువదు పెద్దల పీసదించి పీవేమి తిన్నబడితిపి” అని యె త్రిపౌదిచెను.

గి॥ పాటువడెదుమంచి . వానితోనెగసక్కు
మాచువాఁడుతుదకు , గీదుఛోండు
రున్నుకొనుచుబ్రితుకు . చున్నటీయెద్దు నీ
వదముపేయుదూరు , యిదుమఁగొనదె॥

87. గాడిదె, కాఁపు

ఒకనియొద్దు నోక వేంకిగాడిదె యుండెను. ఒకనాడది వానికి లొంగక పరుగిదుచుండెను. ఆప్పుడువాఁడు దానితోకు బ్లౌకొని మఱలించుటకై కొట్టుచుండెను; కాని త్యాదిమరలక యొకగుట్టపైకేకై కీర్చిందికుఱుకఁబూనెను. అదిచూచి వాఁడు “ఓ పాధుగాడిదె నాకు లోఖిదక చావునకు లోఖిదెదవా?” అని దానితోక విడిచెను, అంతట నది గుట్టకీర్చింది కుతీకి చచ్చెను.

గి॥ కవికరమునుదన్ను . గావంగఁబూనివ
వానిమాటవిషని . వాఁడుచెదుసు
తన్నుగాచువాని , వెన్నుకగారిదె
గుట్టక్కుందికుటీకి : గింపులేదె॥

88. గాడిదె, సింగము

ఒకగాడిదె యొకసింగముతో నెమ్ముగానుంచెను. ఒకనాఁ

ధ్యాతింగము. గారిదెతో “నీవాడొంకలో” దాగుకొని యన్నియుము భెదిరి పరుగించునట్లాడున్నము. నావిచృతచిదిగా సేవేటాడెదను” అని చెప్పేను. పిమ్మితు లాగాలిగాడు తెగుసాసి యన్నిటిని బెదరించి యదంతయుఁ దన గొప్పయేయవి సింగముతో బధాయి కొట్టేను. అందుకు తెలిమెకము నవ్వేను.

గీ॥ ఒర్కులుతమ్ముఁదెరియు , తుప్పుప్పుఁప్పు ఇ
గ్గాఱలేకచెవటే , పేర్చియచుండు
డొంకముండిపుతుల , జంకించిగాడిదె
కూసిగోటుచెవ్వు , కొవగలేదె॥

84. మేకపోతు, సింగము

ఒక మేకపోతు సూర్యికొండపై మేయుచుండెను, ఆకొండ క్రొంది క్రోవలో నొకసింగము చెరలాడుచు మేకపోతుతో “మేకనే స్తుమా గుట్టరాతిమీఁద నీకేమిమేతకద్దు? క్రొందికిదిగి నాతోఁగలిని తిరుగరాదా హాయిగానుందము” అని యచ్చకముగా విలిచెను. అందుకా మేకపోతు “ఓహో సీతో నాకు నే స్తుమా కొఱవితో నెత్తిగోకుకొన్నట్టే; యాసవతితల్లి నెనరు నాకుఁడెలి యదా” అని తెలియుఁజ్ఞిప్పేను.

గీ॥ తెరిపిపెవ్వువావి , తెమ్ముసుబరికించి
తెలివిగలుగువాడు , తిరుగుచుండు
కొండదిగుమతంచుఁ , గొదమసింగముతమ్ము
షియవమేకపోతు , వినివయ్యించోయా

90. కోతె, దొర

ఒక యదవిలో నొకతోకలేనికోతెని దక్కివవన్నియును దమ కేలికగఁ జేసికొనెను. అందుకుభ్రి యావాలిఁడి ఒచ్చఁలవిధి విషువీగి తిరుగఁజొచ్చెను. ఇట్లు కొన్నాళ్ళుగదవఁగా నొకనఁడా కోతె వేటకాని బోనునఁజిక్కుకొనెను, అదిచూచి యొకనక్కడానితో “టీకోతె బోను చిక్కు తెలిసికొనఁణాలని నీవేలాటి దొరవు” అని యానడించెను.

గీ॥ తనథ తగవియట్టే । వరిసేయఁబూమి
చేతికానివాఁదు । చేటుటోందు
కోకలేనికోతె । దొరయయచెలరేగి
బోమలోఫఁజేక్కు । పొలసిపోఁదో

91. దొంగ, కుక్క

ఒకయింట నొకదొంగచొచ్చెను. అక్కడఁ గావలియున్న క్కు వానిసిజూచి యఱచెను. అప్పుదాదొంగ రానియొద్ద నొక చిన్న రొత్తుముక్కు, బడవైచి బెల్లిఁంచెను. అదిచూచి యాకుక్క వానిని దవ్వక దొంగయనియొంచి మతుంక వరిగా నఱచి వాని దత్తిమెను.

గీ॥ చూచునంతలోవు । జొట్టుతీకముజూవు
వావినెఱుగునేతు । వైవాఁదు
రొత్తులంచమిచ్చు । పట్టీపాసివిదొంగ
యునుచ్చు గఁపుక్కు । యఱవలేదె॥

92. బయకాడు

ఒకయూరిలో నొక పాటనేర్చినవాడుండెను. వావికిందాగుటోతులతోచొత్తు. ఆతాగుటోతులు వావినిమిగుల మేచ్చుచు వచ్చిరి. అందుకుఁ బోఁగి యతఁడు తనంతవాడులేఁడని ఇదాయి చెప్పకొనుచు వచ్చేను. మతేకొన్నాళ్ళకా యూరిపెద్ద వావిని బిలిపించి కొలువుచేపెను. ఆక్కుడ వాడు నోరెత్తు జాలక చిన్నబోయెను.

గీ॥ వనికిరావిమూర్తి + తస్మిగౌవియాదగ్గ

విఱ్ఱుపీగువట్టి + వెఱ్ఱిచెడును
త్రాగుటోతుడెల్ల , తస్మి మెచ్చగ నుట్టి
తిరుగుపాటగాడు , తిన్నజడెనె॥

93. కోది, సింగము, గాదిదె,

ఒక కొండయొద్ద నొక కోదియు, నొక గాదిదెయును మేయుచుండెను. ఆప్మదా కోదికూనెను. ఆకూతవిని యాచెం తనున్న యైక సింగము బెదరి పరుగించుండెను. అదిచూచి గాదిదె తస్మి, జాచి సింగము జడివె ననుకొవి డాసివెంటఁడగు లఁటోయెను. ఆప్మదు సింగము “టపారుగొడ్డా నీట్రెలుతుకునకుఁ దోయసన్నిఁ వఱుమవచ్చితివ” అని పట్టి చంపేసు

గీ॥ అంతరువెఱ్ఱింగికొవియుదు + నంతఁటోక
గొటుచూపెడువాడుడు + కేటుటోందు

కోదికదరినసింగము , నోరఁబుచ్చు
దెంపుచేసిన గాదిదె , చంపజడదె॥

34. గూడకొంగ

ఈక వరిపొలములోఁ గొన్ని పొట్టిబాతులు చేనిగిఁజలూదు చుండెను. అందులో నొకగూడకొంగ కూడ చేపలకై తిరుగు చుండెను. ఆపొలముకాఁపు వలుఁఱన్నెను. అవియిన్నియు గూడకొంగతోఁగూడ వలలోఁ జిక్కికొనెను. అప్పుడు వాడు పొట్టిబాతుల నవ్విటీవి జంపి గూడకొంగనుబట్టి చంపటోయెను. అప్పుడాగూడకొంగ వాగ్నితో “అయ్యా.నన్ను విడువును. నేను చేపలకై వచ్చిత్తిగాని యఁకొకటికాదు” అవి వేడెను. అందుకు వాడు “ఓకొంగా, నిన్నుపట్టికాదు నీజట్టునుబట్టి నిన్నుఁ జంపవలసివచ్చెను.” అవి చంపెను.

గీ॥ చెద్దవాంర్ధినదుము , జేరువన్నుదుర్దు
వాడుకూడవారి , తోదఁజెదును
వరివిమెసవుపొట్టి , బాతులతోఁగూడ
గూడకొంగయునురు , గోతుపోదె॥

35. నక్క, తోదేయ

ఈక గొల్లవాని మందచెంత నొకతోదేయ దాగుకొని యుండెను. ఆది చూచి యొకనక్క యాగొల్ల వానితో “ఓయా నీగ్గాత్తెల నెత్తికొనిపోవు తోదేలరిగో అపోదలో దాగుకొన్నది”

ఆని చెప్పేను. అంతకు వాడాలోదేలును దుర్దులో మొత్తిచంపి యానక్కును గూడ చంపేను.

గీ॥ ఓర్క్కులేమికోద , నౌరులవైగొండింబు
చెప్పిచెఱచువాడు , ముహ్ముఛొందు
చెనుటివక్కుగొల్ల , చేతనులోదేటి
మక్కుడంగజేసి , చక్కుబిదినె॥

96. కోతి ప్రాపు

ఒకఁదొక కోతిలివి బెంచెను, అదివానిని విడువక కొల్పు చుండెను. వాడొకనాడుపదుకొనియున్నపదుపావిపై నొక యాఁగ వారెను. అది చూచియూ కోతి యాఁగను దోలుచువచ్చేను. గావి యాఁగ విడువక వాలుచురదెను. అందు కలిగి కోతి యాఁగను జంపఁబోయి రాతితో, దన్నుఁ బెంచినవానికిఁ భెద్ద దెబ్బవేనెను. ఆ రాతిదెబ్బకణతకుఁ దగుల వాడు చచ్చేను.

గీ॥ మోఖువావిపొందు , ముహ్ముఫక్కగునంబు
దెలివిగొవనివాడు , పొలసిపోవు
కోతిపొత్తువమ్ము , కొని వరాకువమందు
వాడుదావిషణు , గీదుగుడె॥

97. ఉప్పుమోయు గారిదె

ఒకఁడు వంతలో మహ్ముగొని గంతలోబోసి గాచిదెపై

నెర్రి తోలుకొని యింటికిఁబోవుచుండెను ఆ దారిలో నొక కాలువ పాణుచుండెను. ఆగాదిదే కొలు ఊరి యాకాలువలోఁ బదెను. అప్పుడుప్పుకరఁగి పోయైను. పిమ్మట గాదిదే బరువు చులకవడి చెలరేఁగి పరుగిది యుల్లుచేరెను. మజియొకనాఁడు ముమపటివలె గాదిదే యుప్పుగంత మోయుచుఁ గాలువలో వడ చునపుడు కాలుకొఱీపడినట్టులుప్పుగంతకోరి నీటిలో ద్రోసివై చెను. ఆయుష్మాల్లఁగరఁగి బరువు చులకవడెను. ఇట్లు తన యుప్పు చెదుటుజూచి వాఁడది తనగాదిదే చేసినపనియని తెలిపి కొని మజియొకనాఁడాగాదిద్వై దూదినిండివ గంతను వేసి యాకాలువమండి తోలుచుండెను. అప్పుడాగాదిదే తనబరువును మును పటివలె మణింత చులకవఱఁడలఁచి నీటిలోఁబడి దౌర్లైమ. పిమ్మట దూదియంతయు నీటిలోఁదడిసి విగిసి నూణురెట్లు బరువాయైను. అది మోయుఁజాలక గాదిదే పడదెబ్బులు తిని “చేసి కొన్నది కుడువక తీరునా” అని వగచెను.

గి॥ చేయవలయుదాని , జైయకకమావు
బూనువల్సీవాఁడు , మోపపోవు
తప్పుగంతబరువుఁ , దప్పించిగాదిదే
దూదిగోనెతడిపి , తోట్లువడడో

98. బంగారు పిచ్చుక, కోతి

ఒకప్పుడొకకోతి వానకుఁ దడిసి వడవడవడఁకుచుఁ బండ్లు గీటుకొనుచు నొక కొబ్బరిచెట్లుక్కిందుఁ గూర్చుండెను,

ఆ చెట్లుపైని మిద్దెవలె గూరుక్కుకొని వెచ్చగా, బిడుకొన్న యొక బంగారు పిచ్చక యూకోతిని జూచి “అయ్య మానిపి వలే గాలుషేతులు కలిగినవాడవు. చిన్న యిల్లు కట్టుకొనరాదా! అప్పుడు హాయిగమఁదువుగడా చూధుమా-పిట్లను నేను ఎండ తేడను, వానకుఁడియను, గాలికిరాలను- ఇదిగో నా యిల్లు- ఎంతహాయిగమన్నాను. నావలె నీవేలఁ జేయఁగూడదు!” అని తెరువు చెప్పేను. కోతి మండివది యూ పిచ్చక గూరు పెట్టిపై చెమ.

గీ॥ చెద్దువానికి వెరవు జెవ్వఁటోవు
వాదు మంచికిమాయగు గిదుటోందు
ప్రాయమాలిన కోతికి మేలు తెఱవు
టోవు బంగరువిచ్చుక మోనపోదె॥

శ్రీ. కోతి, పిల్లలు.

ఒక యూదుకోతికి రెండుపిల్లలు కలవు. అందులో, జీన్నపిల్లలుందు దానికి మిగులముద్దు. ఇట్లంద వేటుకుక్కలా కోతి నొకనాదు వెంటఁదఱుముచుండెను. అకోతి తన చిన్న పిల్లను గుండెకప్పుకొని పెద్దపిల్లమాట మఱచి వరుగిదుచుండెను. పెద్దపిల్ల తల్లిపీపుపై, బ్రాకి యత్తుకొనియుండెను. అంతటఁ దల్లి కోతి తొందఱతో, బరుగిదుచుండ నొకపెద్ద మాదిరాయ దాని గుండెకడ్డము తగిలెను. అప్పుడా చిన్నపిల్ల చిత్తికి చచ్చి క్రీందళదెను. పెద్దపిల్ల తల్లితోగూడ తప్పి బ్రాతికెను.

గీ॥ తవదుపిల్లలంద , తీవిరల్లి యొకపోర్కు
శారమందువుపు , కిడుచోందు
కోతితనదుపెర్చ , కూననెన్నక చెన్న
కూదమ వెంచిదాని , గోయపోదె॥

100. కోదేశ్వు, జబ్బుతోనున్న గాదిదె

ఒక గాదిదె జబ్బపది చావున తెదురు చూచుచుందిన.
ఆ మాట తెలిసి లోదేశ్వు దానినిఁ జాణగోరి యా గాదిదె పది
యున్న పంచట్టుద్దకు వచ్చి దావిపిల్లతో “పీతల్లి నెమ్ముదిగా
షున్నదా!” అని యాదిగెను, అది ఏని పిల్లగాదిదె “నిన్న టికండె
నేడు చాలా నెరవు” అని చెప్పేను,

గీ॥ ఒరులచావుగోరి , యుందియుఁ లెనఁటుగ
వగపుతోరవరయ , వచ్చుచుంద్రు
తెగులుపరినగాచి , దెను శారఁదోదేశ్వు
తారుమారుషుర్చు , శేరఁచోవె॥